

Csíkkozmás helyi fejlesztési stratégiája 2021-2030 között

Készítette: Tamás Ervin, szociológus-közgazdász, vidékfejlesztési szakember

JÚNIUS 2021

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK.....	1
Bevezető.....	3
HELYZETELEMZÉS	9
A község bemutatása.....	9
Helyzetjelentés.....	12
Demográfia	12
Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE	13
A magyarnak vallott lakosság aránya Csíkkozmáson 95,6%, Lázárfalván 98,9%. Anyanyelv szerint 99,3% magyar és csupán 0,7% román (14 fő). Felekezeti hovatartozás szerint 97,6% római katolikus, 1,1% református, 0,8 ortodox, 0,2 unitárius, pünkösdista és Jehova tanúi a lakosság csupán 0,1 illetve 0,1%.	13
Korfa	13
Etnikai összetétel	14
Népesség foglalkoztatása	15
Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE	16
Gazdaság.....	16
Közbirtokosságok	18
Mezőgazdasági szövetkezetek, társulások, egyesületek	19
Foglalkoztatott lakosság.....	20
Mezőgazdaság.....	20
Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE	22
A földalap elemzése	22
Növénytermesztés	23
Állat állomány.....	26
Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE	26
Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE	27
Gépesítés	27
Erdőgazdálkodás	28

Táj és környezetvédelem.....	28
Infrastruktúra.....	30
Lakásállomány	31
Szállás szolgáltatás.....	31
Turisztikai erőforrás.....	33
Gyógyturizmus.....	34
Aktiv turizmus	34
Oktatás	35
Egészségügy.....	36
Caritas	36
Hátrányos helyzetűek.....	37
Műemlékek	37
Templomok, egyházi intézmények	38
Önkormányzat.....	40
Költségvetés.....	40
Közigazgatási kommunikáció	42
Civil szervezetek.....	42
Kulturális élet.....	43
Népi hagyományok ápolása	44
Sport élet.....	44
STRATÉGIA.....	45
Projekt portfólió	49

BEVEZETŐ

Székelyföld az utóbbi években sokat fejlődött szinte minden területen. Amennyiben ezt a fejlődést a kínálkozó lehetőségekhez viszonyítjuk, megállapíthatjuk, hogy sok esetben ez a fejlődés a lehetőség pályájához viszonyítva elmaradt. Az egyik ilyen mutató, ami megmutatja a fejlődés nagyságát az a jövedelmezőség. A központi régió az európai átlag GDP-jének a 62% éri el, a régión belül Hargita, Kovászna és Maros megye pedig 20-25%-al a regionális átlag alatt van. Az Erdélyi régión belül növekvő egyenlőtlenség figyelhető meg, amely két dimenzióban számottevő: a városok (főleg a nagyobb városok) és környező települések erőteljesen fejlődtek, a kisebb településekre inkább az alacsonyabb növekedés volt jellemző. A vidéki települések között többnyire nincs számottevő különbség, azonban a város (illetve a város vonzáskörzetébe tartozó települések) - vidéki települések összehasonlításból jól kivehető, hogy a vidéki térség sokkal szegényebb, a mélyszegénységben élők vagy hátrányos helyzetűek száma sokkal magasabb, a szociális segélyből élők száma nagyobb, mivel számukra a munkaerőpiac kínálata, a jövedelemforrások korlátozottak.

Ugyanakkor jól látható trend, hogy a vidéki térségben is a jövedelmek folyamatosan nőttek, tehát kijelenthetjük, hogy a pénzügyi erőforrások rendelkezésre álltak, azonban ezeknek az erőforrásoknak csak kis része lett hasznos vagy értelmes beruházásokra fordítva, néhány vállalkozást vagy egyént leszámítva többnyire fogyasztási célra történt az elköltésük. A vállalkozásokat illetően egy-egy vidéki térségben hasonló struktúra alakult ki a tevékenységet illetően (domináns a településeken a kereskedelemmel (leginkább kiskereskedelemmel), majd ezt követi az építőipari és szállítással, majd a turizmussal, illetve egyéb szolgáltatással foglalkozó vállalkozások). Az elmúlt harminc év tanulsága, hogy a kistelepülések, néhány kivételtől eltekintve nem voltak képesek egy gazdaságilag felzárkózó pályára kerülni, kevés az ezer lakásra eső vállalkozás és ezen vállalkozások tőke, illetve jövedelmezősége korlátozott. Egy faluközösségen belül meg kell találni azokat a fejlesztési irányokat, amellyel a közösség jövedelemszerzését segítik, a vidéki térségben tartja a munkaerőt és példaként szolgálhat más közösségek számára is. Közös célunk Csíkközmást egy olyan fejlődési pályára állítani, amellyel a térség településeinek példát tudunk mutatni, kihasználva a helyi humán tőke erejét, lehíva ezekhez az Európai Unió és egyéb kormányzati forrásokat, megőrizve a természet adta szépséget, hagyományokat. Egy településen belül a vállalkozások

jövedelmeinek növekedésével, egyenes arányban növekszik a település bevétele is, mivel az állami költségvetési törvény a településen belül generált jövedelem szerint (áfa, személyi jövedelem stb.) határozza meg egy településen belül a költségvetési bevételeket.

Az Európai Unió csatlakozási és a csatlakozást követő első ciklusban (2007-2013) Románián belül az országos átlaghoz viszonyítva jelentős forrásokat sikerült ebbe a térségbe lehívni (főleg infrastrukturális: ivóvízellátás, szennyvíz kezelés, úthálózat, de számottevő turisztikai, illetve egyéb vállalkozásfejlesztési forrást), azonban az utolsó költségvetési ciklusban (2014-2020) a lehívások megtorpantak, kevesebb beruházást sikerült a csíki térségben ezekből a forrásokból lehívni és a térségben is inkább áttevéődött a hangsúly a román kormányprogramra (PNDL, CNI), mint fejlesztési forrásra. A vissza nem térítendő támogatások volumenét és értékét tekintve a központi régióon belül Fehér, Brassó vagy Széchenyi megye vezet, ezekhez viszonyítva kevesebb forrást sikerült az utolsó ciklusban lehívni, ezért az új költségvetési ciklusban ezen mindenképp javítani kell. Ugyanakkor, fejlesztési szempontból a direkt vidéki térségnek szánt források mellett (PNDR) számos más típusú regionális, országos vagy uniós forrás elérhető, amivel hozzá lehet járulni a beruházások megvalósításához, a projektek finanszírozásához. A kis önkormányzatok esetén látható, hogy a forrásaik többnyire a működési költségek finanszírozásával kimerülnek, ahhoz, hogy beruházásokat tudjanak megvalósítani országos, uniós források bevonására van szükség. Ugyanakkor az infrastrukturális beruházások mellett meg kell keresni azokat a területeket, amelyek fejlesztése inkább szoft típusú befektetés (oktatás, szociális háló, közösségfejlesztés stb.). Az elmúlt harminc évben a tárgyi és materiális fejlesztéseken volt a hangsúly, és ezek a beruházások hozamai vagy multiplikátor hatásai azért sem tudtak maximális hatást eredményezni, mert a humán tőke kevésbé volt bevonva vagy ezek fejlesztése elmaradt, sok esetben a beruházási-pályázati lehetőségek után alakítottak a célokat és az eszközök megválasztását, a beruházási ötletek nem az igények alapján határozták meg a fejlesztési irányokat hanem az éppen aktuális kiírások szerint. További hiányosság, amire a következő időszakban érdemes hangsúlyt fektetni a különböző érdekcsoportok, gazdák, vállalkozók tapasztalatcseréje, összefogása, közös érdekérvényesítése, mivel sok esetben ez az egyetlen és hosszútávú kitörési lehetőség a vidéki térségben az összefogás. Egy közösségen belül az erőforrások elosztása zéró összegű játékelméleti játszma alapul, ami egy rosszul értelmezett keresztmetszetet eredményez, mivel kilépve a közösségi erőforrás korlátaiból, minden szereplőnek

nagyobb szelet juthatna az elosztásból. A mindennapi megélhetés egyre szélesebb körben most már a vidéki térségben sem jelent problémát, ezért magasabb szintű célok elérésének irányába kell a mindennapi tevékenységet alakítani, hogy a következő generációnak egy jobb, szebb és élhetőbb környezetet és közösséget lehessen hátrahagyni. Ugyanakkor az elszegényedés, marginalizálódás bizonyos társadalmi csoportokat nagyon is érint, ezért ezekre a problémákra is hosszú távon megoldást kell találni. Egy jelentős probléma továbbra is az elvándorlás, amely egy szelekciós folyamat, a legjobb szakemberek, a szorgos emberek hagyják el folyamatosan a térséget, ezeknek az embereknek a vállalkozó szellemük, szakmai tudásuk, nyelvismeretük megvolt ahhoz, hogy továbblépjenek és ez egyre inkább érződik, ez a hiány a helyi társadalom fejlődését visszaveszi, ez az erőforrás hiány egyre inkább érződik. Ez a folyamat a székely családok körülbelül 20-25%-át érintette, kisebb nagyobb eltérések vannak a romániai régiók, települések között, illetve idő és térben is eltér a célországok és a kivándorlás pillanata. A csíki térségben már a kilencvenes években elindult egy számottevő kivándorlási folyamat, ami elsősorban Magyarországra koncentrálódott, a kétezres években viszont az európai uniós csatlakozást követően kinyíltak a határok és már a Nyugat-európai országok lettek a kivándorlók célországai. Ezt a folyamatot csak úgy lehet valamelyest lassítani, ha helyi szinten olyan jövedelmet, illetve egyéb kulturális kínálatot tud egy adott községben biztosítani, amely itthon tudja tartani az embereket. A hazaszeretet nem elég mint motivációs tényező, emelett számos egyéb feltételt kell teremteni a fiatalok itthon tartásában.

A világról történő gondolkodásunk a végtelen növekedés, mértéktelen fogyasztás, óriási méretek irányába torzult, amelyek józan ésszel belátva károsak a természetre, és mint a természeti környezet részére, az emberre is. A civilizált ember szinte mindig képes volt uralni a környezetét és a természetet. A probléma akkor merül fel, mikor ideiglenes uralmát állandónak tekinti. A természeti környezetben élők jobban tisztelik a természetet, azonban az emberek egyre inkább eltávolodtak és egyre inkább kiszorítják az életükből a természetet. Az ember önmagát a világ urának gondolta, miközben nem volt képes teljesen megérteni a természet törvényeit és ezekkel összhangban élni. Az ember megpróbálja kijátszani a természet törvényeit, általában lerombolja a természetes környezetet, civilizációt épít, ennek köszönhetően pedig környezetének állapota gyorsan romlik, mert nem természetes ez a folyamat, majd a civilizációja is romlani kezd, és elhagyja az adott környezetet, továbblép. A civilizált ember végigvonul a föld felszínén és pusztaságot hagy maga mögött, majd

tovább lépve keresi a boldogulást. A civilizált ember a legtöbb földet, amelyen élt kizsigerelte, ezzel magyarázható, hogy a civilizációk vándorolnak, a kizsigerelt földet pedig visszaadják a természetnek. (Ernst F. Schumacher: A kicsi szép)

Csíkkozmás, mint az alcsíki kistérség meghatározó települése, közigazgatásilag Hargita megyében található. Hargita megye vidéki térség, a legtöbb lakókörnyezet vidéki jellegű, kis lakosságú városokkal megszakítva, ugyanakkor jelentős része hegyvidéki övezet, ami speciális jellegű, a természet közelség jellemző, az emberek életét a természetes környezet határozza meg. Az utóbbi időben egyre inkább a távolodás jellemző, a természetes környezet erőforrásainak elhasználása (föld, erdőségek, legelők, vizek) és kevésbé a kölcsönös megújulási lehetőségek szinergiájára épült ésszerű használatára, inkább jellemzőbb ezek kihasználása. A tájat vizsgálva egyre inkább előtérbe kerülnek a tájidegen tárgyak, az épített környezetben egyre hangsúlyosabb a tájidegen építkezési anyagok (fém tető, műanyag nyílászáró, riktó színben tündöklő házak), a természeti környezetben a műanyag palackok, alumínium dobozok, egyéb műanyag tárgyak látványa, a mezőgazdaságban pedig a permetezés, idegen anyagok használata a növényvédelemben és a tápanyag utánpótlásban.

Jelen stratégiában a kis lépéseket és léptékeket megpróbáljuk logikusan egymásra építeni úgy, hogy az elkövetkező időszakban Csíkkozmás harmonikus és fenntartható módon fejlődjön egy meghatározott irányba. Az irányok többnyire a fent leírt jellemzőkre épülnek, nem fontossági sorrendben a következő kitörési pontokra fókuszálunk:

- mezőgazdaság, mint létfenntartó erőforrás, ésszerű gazdálkodási formák elősegítése és támogatása,
- turizmus és természeti környezet, mint kiaknázatlan lehetőség,
- megújuló vagy karbon semleges energiatermelési lehetőségek,
- a térségben kevésbé van jelen a külföldi működőtőke, illetve az alkalmazottak száma alacsony, a kezdeményezőkézséget, a meglévő vállalkozások fejlesztését, illetve új vállalkozások indítását és fejlesztését érdemes szorgalmazni
- helyi kulturális élet és oktatás támogatása, humánerőforrás fejlesztése

-
- helyi szintű közigazgatás motivációjának és lehetőségeinek előmozdítása
 - infrastrukturális beruházások a község területén (bekötő és elkerülő utak, gázhálózat bővítés, járdaépítés, területrendezés, árvízvédelem, turisztikai alpinfrastruktúra fejlesztése - fürdőfejlesztés, Szent Anna-tó)

Csíkkozmas település fejlesztési stratégiája a 2021-2030 közötti dokumentum három szakaszban készül el:

1. első szakasz: adatgyűjtés, adatbázisok kialakítása, illetve ezek feldolgozása és elemzése
 - község bemutatása
 - statisztikai adatok feldolgozása
 - intézmények vizsgálata
 - vállalkozások működése
 - civil élet
2. második szakasz: stratégiai pontok kialakítása, közös tervezés, célok és kitörési pontok
3. harmadik szakasz: projektportfólió összeállítása, prioritási lista
 - nyilvános meghallgatás, viták

A dokumentáció összeállítása során a következő módszertant alkalmaztuk:

- mennyiségi elemzés - Országos Statisztikai Hivatal, Hargita Megyei Cégbíróság, Hargita Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság, Hargita Megyei Környezetvédelmi ügynökség, Hargita Megyei Vidékfejlesztési és Halászati Kifizető Ügynökség, Hargita Megyei Tanfelügyelőség adatainak vizsgálata
- minőségi elemzés: interjúk, csoportos beszélgetések témakörök szerint

HELYZETELEMZÉS

A község bemutatása

Csikkozmas község Románia közigazgatási egysége, a történelmi Erdélyhez tartozó település, azon belül Székelyföld része, a település lakói nagy többségben székelyeknek tartják magukat. A magyarság története máig megoldatlan problémái közé tartozik a székelység eredete. A székelyek származását a forráshiány miatt nem lehet történelmileg betájolni, az első források, amelyek megemlítik a székelyeket 1116, illetve jogilag a székelyek kiváltságait illetve katonai szolgálatait egészen a XVI. század második feléig megőrizték. Az ezt követő időszakról már részletes ismereteink származnak. (Kordé Zoltán: A székelykérdés története).

Területileg Csíkszékhez tartozik, ezen belül az alcsíki térség egyik községe, két faluval, Csikkozmassal és Lázárfalvával. Csikkozmas település az E578 számú európai út mentén fekszik, Csíkszeredától 22, Tusnádfürdőtől 10 km-re, illetve a település központjából indul a 11B országút. A falutól déli irányba haladva, a kászoni medence irányába található Lázárfalva, a település központjától 3 km-re. Átlagos tengerszint feletti magassága 650-700 méter, a legmagasabb pontja a Paphegye, 1165 méterrel.

Csikkozmas éghajlatát a Csíki-medence zárt szerkezete befolyásolja. Az évi átlaghőmérséklet 6-7 C fok, évi átlagos csapadékmennyiség 600-650 mm/év. A globális felmelegedés a térségben is érezhető, a csapadék megoszlása kevésbé kiegyensúlyozott, nagyon gyakori a hirtelen lezúduló csapadék (főleg a nyári időszakban) majd ezt követően hosszú ideig a szárazság a jellemző. A téli hónapokban a hótakaró egyre kevésbé folytonos, nagyon gyakran a mezőgazdasági területek hótakaró nélkül maradnak, amely az őszi vetéseknek kevésbé kedvez. A község területén több patak található, vízbegyűjtőkkel, vízelvezető árkokkal tarkítva.

A falu területén számos ásványvíz forrás található, ezek száma feljegyzések alapján egykor elérte a 48-at is. Jelenleg több ásványvízforrás ki van építve, ezekből rendszeresen hordanak a község lakói, mivel emberi fogyasztásra alkalmasak. Ezek az ásványvízforrások a vulkanikus utóműködés eredménye. Ezek közül vannak természetes források, illetve furással a felszínre hozott ásványvizek.

A lázárfalvi lakosok életében a kő faragása, megmunkálása fontos helyet foglalt el. Erre utal számos kőkereszt, kőház és kapuláb, illetve az a tény, hogy a falunak a két világháború között még kőbányája is volt.

A település első írásos említése 1332-ben keletkezett pápai tizedjegyzékben található (Sanctis Codmas et Damiano). Eredeti neve Girgicfalva és az Olt melletti Görgös nevű dűlőben feküdt. 1567-es összeírásban 17 kapuval van bejegyezve. Csíkkozmás gazdasági életében mérföldkövet jelent, hogy 1833-tól két országos Szent Pál és Szent István napi vásárt, 1841-től pedig keddnapi hetivásárt tarthatott. A falu ősidők óta lakott, területén árpádkor előtti leletek kerültek elő. Valamikor a Dél-Erdélyi Fehér vármegyéhez tartozott (gyulafehérvári ispán igazgatása alatt), azelőtt valószínűleg besenyők lakták. Az itteni besenyő nevek valószínűleg a következők: Urkon, Boga és talán a Kajcsa (Györffy György: A székelyek eredete és településük története). Csíkkozmás nevet a falu templomának a védőszentjéről Szent Kozma és Szent Damjánról kapta. Feltehetően a szárhegyi Lázár családról kapta a falu a nevét, mely nemesi családnak hosszú időn keresztül a birtokát képezte. Az árpád kori templomot felégették a török betöréskor 1661-ben, 1653-1670 között újjáépítették. 1662-ben tornyot is építettek hozzá. A csíkkozmási templom padlózatának felújítása során régészeti ásatásokat végeztek, amelynek során Árpád-kori templom maradványaira bukkantak, illetve egy kriptá is előkerült. A településen több bronzkori leletet találtak, az árpád kor előtt is lakott településről beszélhetünk.

Csíkkozmás 1989 után a többi környező településhez képest a kulturális, szimbolikus térfoglalás eszközei és elemei jelentősebbek voltak a hely adottságai miatt. A Nyerges-tető mint történelmi helyszín szakrális és emlékhelyként kiemelkedett a térségben, a csíksomolyói nyereg után mondhatni másodrendű helyszíneként funkcionált, ahol az időbeni eltérésnek köszönhetően jól megfér egymás mellett a két helyszín. Az 1849. augusztusi csata emlékére kő emlékművet készített a csíkzsögödi Poulini János, amelyet 1897 augusztusában avattak fel. Az elmúlt harminc évben a résztvevők száma folyamatosan csökkent, ezért érdemes a jelenlegi szimbólumok használata mellett átgondolni az emlékhely működését. A székely-magyar jelképek és szimbólumok használatával a román államhatalom rendre ellenreakciót vált ki, ami az itt élő közösségben megerősíti a történelmi-kulturális hagyományokra épülő sajátos tudatot, ezen viszont érdemes túllépni és az értékeket olyan módon átadni a közönségnek, amely nyitott és nem befele forduló. Amennyire ez a tudat és

szimbolikus közösségi szerveződés erős a térségben, ugyanúgy elmondható, hogy a gazdasági együttműködésben, vállalkozásépítésben ez kevésbé fedezhető fel, nincsenek tartalmas és kitartó együttműködések, többszereplős vagy több településhez köthető termékek, olyan intézmények, amelyek tartósan a régió vállalkozóit támogatná. Vannak kezdeményezések (Székely termék mozgalom, Helyi termék vásár stb.), ehhez viszonylag kevesen csatlakoztak a községből. A szövetkezeti csoportosulás sem egy sikertörténet, különböző érdekkonfliktusok miatt nem alakult ki egy egységes értékesítési rendszer, mindenki egyénileg keresi a boldogulását a mezőgazdasági termékek értékesítésében, illetve a területek művelésében.

A csíkkozmási tájra jellemző a sokszínűség. A település határában található szántóterületeken monokultúras szántóföldi művelés folyik, ezek a legértékesebb és leghasznosabb művelési formák a településen, a szántó területek minősége a térségben az egyik legjobb. Ezeket a területek körülveve olyan tájforma jellemző, amelyeket a gondosan művelt földek, szántóföldi táblák, dűlőutak, fasorok, ligetek, erdősávok, tanyák, legelős és kaszálós részek tarkítanak. Ezt követően jönnek az erdőségek, felváltva legelős és meredek domboldakkal. Ezekre a dombokra egyre inkább jellemző, hogy az erdőségek visszafoglalják a művelés hiányában.

A község területének nagy részét erdőség borítja, uralkodó jellegű a fenyő, néhány lombhullatóval tarkítva. Az erdőségek nagy része a csíki hagyományoknak megfelelően közbirtokossági felügyelet és kitermelés alatt van. A közbirtokosság egy helyi sajátos tulajdonforma, amelynek több száz éves hagyománya van, a közösségi vagyont így sikerült megőrizni több száz éven keresztül. A közbirtokosságok újraalakulását a 2000. évi 1-es számú, az államosított erdők és mezőgazdasági földterületek visszaszolgáltatására vonatkozó törvény tette lehetővé. Csíkkozmásan és Lázárfalván is alakult közbirtokosság, a Szent Anna-tó és a Mohos tőzegllep területe a Lázárfalvi közbirtokosság tulajdonában van. A két közbirtokosság viszonylag stabil jövedelemmel rendelkezik, üzemterv szerint történik az erdőkből a fakitermelés, illetve a területalapú támogatás segít abban, hogy a tagoknak osztalékot is fizessenek a tűzifán kívül. Ugyanakkor jut a helyi közösség támogatására, illetve felújítások finanszírozására. Egy másik kérdés, hogy a kínálkozó lehetőségekkel mennyire élnek, illetve mennyire számítanak vezető gazdasági egységeknek, az kínálkozó erőforrásokat lehetne sokkal hatékonyabban felhasználni, illetve kezdeményezőbb a közösséget segítő beruházások megvalósításában.

Helyzetjelentés

A 2011-es népszámlálási adatok alapján Csíkkozmás Hargita megyében a 18. település a lakosság nagyságát figyelembe véve, ami előkelő helyet jelent.

A vidéki térség meghatározása az európai unióban a következőképpen történik: 100, 120 vagy 150 fő/négyzetkilométer a statisztikai meghatározás, azaz ezen értékek alatt minősül vidéki térségnek egy adott település vagy régió. Csíkkozmásban ez a mutató 32 fő/négyzetkilométer, jóval alacsonyabb ez a mutató a statisztikai felső határnál. Ugyanakkor egy másik meghatározás szerint amennyiben a kibocsátás csupán 75% az európai átlagnak, abban az esetben is elmaradottabb vagy vidéki térségben minősül az adott település/régió. Ezeknek a területnek jól körülhatárolható jellemzőjük van, illetve néhány specifikus problémával is rendelkeznek: mezőgazdaság a meghatározó gazdasági ágazat, a lakosság fő jövedelemforrása a területalapú támogatás. A vidéki térségben a jövedelemtermelő képesség jóval alacsonyabb, a vidéki térségben a jövedelmek csupán 60% a munkajövedelmekből származik. Ezekben a térségekben a szakképzés jóval alacsonyabb. Ugyanakkor pozitívum a biodiverzitás, az ökológiai gazdálkodás és jelentős az erdővagyon. Sajátos erre a térségre a magas munkanélküliség, a térség fejletlen, ezért többnyire csak a mezőgazdaságból lehet megélni, nincs ipari szektor és a szolgáltatás szektor szintje is alacsony. A gazdasági tevékenységet legfőképp a mezőgazdaság jelenti, ezen kívül a kiskereskedelem, építőipar, szállítmányozás, vidéki térésben történő szolgáltatás végzés, illetve turizmushoz kapcsolódó jövedelemszerzés jellemző.

Demográfia

A lakosság száma az elmúlt évtizedben jelentősen növekedett, 2003-2013 között közel 10%-al. Az országos, regionális vagy megyei tendenciákhoz képest a község lakossága növekedni tudott. 2011 után a növekedés lecsökkent, 1-2% a növekedési ütem jellemző. A 0-14 éves korú népesség aránya magas, 22,9%, a 15-39 éves fiatal népesség aránya 36%, a 40-64 éves lakosság aránya pedig 27%. Ez azzal magyarázható, hogy a 1990-es években a szegényebb rétegekben, marginalizálódott társadalmi csoportokban a születések száma magasabb volt, ami egy

nagyszámú fiatal korú lakosságot eredményezett, a fiatal népesség között gyakori a roma származás.

Csikkozmas község összlakossága 2115 fő volt a 2011-es népszámláláskor, amelyből önbevallási módszer szerint 96,4% magyar etnikumú (2.005 fő), 61 roma etnikumú (2,9%) és 113 román etnikumú (0,6%). 36 személy nem nyilatkozott. Csikkozmas faluban ez a szám 1.490 fő, amelyből 1.394 fő magyar, Lázárfalva esetén 625 fő, amelyből 611 fő magyar. Csikkozmason a magyarok aránya 95,4%, míg Lázárfalván 98,9%. A magyar etnikumúak aránya az etnikai kérdésre adott válasz alapján számoljuk, azonban a romák legnagyobb része is magyar anyanyelvűnek vallotta magát.

Népesség számának alakulása 1977 – 2011 között

Település név	1977	1992	2002	2011
Csikkozmas	1.435	1.407	1.356	1.490
Lázárfalva	690	620	630	625
Összesen	2.216	2.027	1.986	2.115

Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE

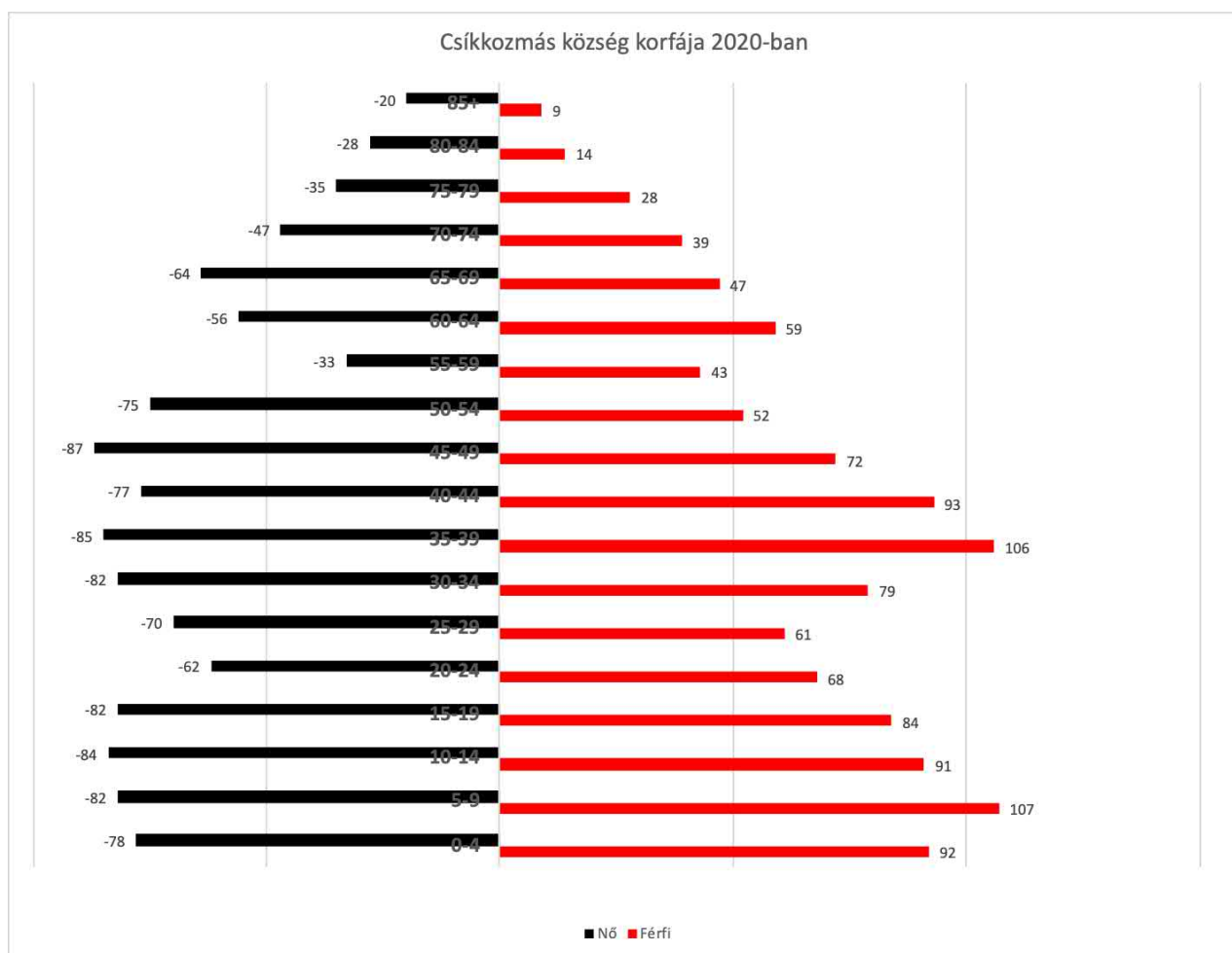
A magyarok vallott lakosság aránya Csikkozmason 95,6%, Lázárfalván 98,9%. Anyanyelv szerint 99,3% magyar és csupán 0,7% román (14 fő). Felekezeti hovatartozás szerint 97,6% római katolikus, 1,1% református, 0,8 ortodox, 0,2 unitárius, pünkösdisták és Jehova tanúi a lakosság csupán 0,1 illetve 0,1%.

Korfa

A korfát elemezve észrevehető, hogy viszonylag magas a 0-18 éves lakosság aránya, ami megyei vagy országos viszonylatban eltér az átlagtól. Ez azzal magyarázható, hogy a kilencvenes évek után bizonyos népességi csoportokban nagyon jellemző volt a sok gyerekes modell, ez pedig jelentősen befolyásolja a korfa szélesedését a fiatal korosztályban. Ezek a gyerekek jellemzően

marginalizálódott társadalmi csoportokban születtek, ami egy nagyszámú fiatal korú lakosságot eredményezett, a fiatal népesség között gyakori a roma származás.

Az aktív népesség kiemelkedése országos sajátosság, ugyanakkor az idősebb népesség és a nők körében a várható élettartam az országos vagy megyei átlagtól nem tér el.

Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE

Etnikai összetétel

Anyanyelvi megoszlás szerint a magyar anyanyelvűek aránya 99,3%, 2065 fő, illetve 14 román anyanyelvű (0,7%). Felekezeti hovatartozás szerint 97,6% római katolikus, 1,1% református, 0,8% ortodox és 0,1% pünkösddista.

A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet 2016-os SocioRoMap vizsgálata (heteroidentifikáció alapján) 760 főre becsülte a romák számát a községben, ez az össznépesség 36%, akik teljes egészében magyarul beszéltek. A felmérés szerint az össz roma lakosság 53%-a telepen él, rossz lakhatási környezetben, 405 fő ezen személyek száma.

Népesség foglalkoztatása

A munkaerő foglalkoztatási rátája csökkenő tendenciát mutat a rendszerváltástól egészen mostanáig. A foglalkoztatottak közel fele az önkormányzat foglalkoztatja, a másik része a helyi vállalkozásokban, illetve a környező települések vállalkozásaiban fejt ki tevékenységét. A gazdasági szektor a községen belül alulfejlett, regionális összehasonlításban alulmarad a vállalkozások számát, tőkeszerkezetét és jövedelmezőségét figyelembe véve, nincs megfelelő munkaerő kínálat a községen belül, ezért is alakulhatott ki ez a nem előnyös foglalkoztatási struktúra. Az aktív népesség közel fele a közszférában helyezkedett el, a magánszférában elhelyezkedettek aránya az összlakossághoz viszonyítva csupán 2,2 %. Egy része a foglalkoztatottaknak nem e településen belül dolgozik, sokan bejárnak Csíkszeredába, illetve a környező falvakban, községekben is vállalnak munkát.

Az 1990-től kezdődő és 2014-ig tartó csökkenés után az aktív lakosság száma stabilizálódott, 2014 után növekedésnek indult, 2017-ben elérte a maximumot a 98 főt. Csíkkozmás aktív népességének egy jelentős része munkanélküliként regisztrált személy, ez a csoport segélyből élő népesség, akik havi rendszerességgel regisztráltatják magukat munkanélküliként. Ugyanakkor a foglalkoztatási szerkezetet vizsgálva elmondható, hogy alkalmazottak több mint fele közalkalmazott, a helyi polgármesteri hivatal, illetve az iskola személyzete teszi ki, ez közel 50 fő. Tehát ha ezt leszámítjuk, akkor az látható, hogy a versenyszféra által alkalmazott státuszban lévő személyek száma csupán valamivel több mint negyven fő. A 2014 után történt növekedés elsősorban a bérek növekedésével magyarázható, ugyanis egyre inkább megfelel a bér az elvárásoknak. Mindenképp érdemes az aktív lakosságot ösztönözni a munkavállalásra, valamint a gazdasági társaságok fejlesztését érdemes kezdeményezni, hogy a munkaerő kínálatot növelni tudják.

Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE

Gazdaság

Csíkkozmáson jelenleg 118 jogi személy van bejegyezve a Romániai Nemzeti Cégbíróságon (ONRC). Ehhez még hozzá kell számoljuk az engedélyezett természetes személyeket, egyéni vállalkozásokat és családi vállalkozásokat, ezek bejegyzését, működését külön jogszabály szabályozza. A vállalkozásoknak az aránya a Hargita megyei összévállalkozásokhoz viszonyítva 0,42%, alulreprezentált ebben a tekintetben. A csíkkozmás községben bejegyzett vállalkozásoknak az összforgalma 16,7 millió lej, ez viszont a megyei forgalomnak csupán a 0,15%-a, ebben a tekintetben még rosszabb a helyzet. A településen belül 84 az alkalmazottak száma, a megyei alkalmazotti létszámnak a 0,17%-a. A községben található vállalkozások 1,7 millió lej profitot realizálnak, a megyei összprofit 0,19%-a. Az összes vállalkozásból csupán 27 olyan vállalkozás működik nyereségesen, amely minden évben profitot is termelnek és gazdaságosan működnek. Ezeken kívül a község területén azonosítható körülbelül harminc aktív egyéni vállalkozás vagy

engedélyezett fizikai személy, ezek többnyire mezőgazdasági tevékenységet folytatnak, de van köztük kisiparos, szállítványozó. A vállalkozások tevékenysége alapján megállapítható, hogy a 118 jogi személyből sok veszteséges, szervezeti szinten problémákkal küszködik, inkább rossz állapotú a vállalkozó szféra mint jónak mondható községeken belül. A jelenlegi járványhelyzet következtében további vállalkozások bezárása várható. Ez az ágazat mindenképp segítségre szorul, be kell avatkozni a vállalkozások tőkésítésébe, képzésébe, fejlesztésbe, digitalizációjába. Önkormányzati szinten a pályázati és források lehívásának ismertetésében, lehetőségekre való felhívással, jogszabályok értelmezésével, illetve tematikus beszélgetésekkel lehet ezen változtatni, mert sokszor a problémakörök azonosak, sok tekintetben a tapasztalat csere megoldást jelenthet. A vállalkozások közül a legerősebbek a mezőgazdaságban, illetve a kereskedelemben tevékenykednek. A legtöbb vállalkozás a mezőgazdaságban tevékenykedik (32%), az összforgalomban ennek aránya 25,5%, ezt követi a kereskedelmi vállalkozások (28%), azonban a forgalom tekintetében 57,9% a részesedésük, de ez a tevékenységi körök sajátossága, a profitabilitás már sokkal kiegyensúlyozottabb. Még meghatározó a szállításban, építkezésen, könnyűiparban és turizmusban tevékenykedő vállalkozások (8-8% részesedéssel). Turizmusban két cég tevékenykedik, amelyből az egyik veszteséges és bezárás vagy átalakítás fázisba jutott.

11,8 működő vállalkozás jut ezer lakósra, ez az arány nagyon kedvezőtlen. Az ezer főre jutó forgalmat tekintve az erdélyi átlag csupán 13%, a megyei átlag 23%. Az erdélyi működő vállalkozások számához viszonyítva valamivel jobb a helyzet, de ez is csupán 43%-a, a megyei átlaghoz képest 54%.

Ágazat	Cégszám	Forgalom
Kereskedelem	28%	57,9%
Könnyűipar	8%	3,4%
Szellemi szolgáltatások	8%	1,4%
Szállítás	8%	7,4%
Építőipar	8%	0,6%
Mezőgazdaság	32%	25,5%
Szállás és vendégfogadás	8%	3,9%

Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE

Közbirtokosságok

Csíkkozmánson két közbirtokosság található, külön Csíkkomzáson, és külön Lázárfalván. A közbirtokosságok pénzügyi helyzete stabilnak mondható. A székelőföldi közbirtokosságokra továbbra is az jellemző, hogy a tevékenységük messze elmarad a lehetőségektől, azaz sokkal nagyobb ezekben a szervezetekben a potenciál, mint amit kihoznak ezekből a szervezetekből ezek vezetői. Egyrészt a feldolgozásra és a helyi műhelyek faellátására sokkal nagyobb hangsúlyt kellene fektetni, jelenleg a kitermelésen és az adminisztratív teendőkön kívül kevés közbirtokosság fektet be vagy diverzifikálja a meglévő aktivitását. A jelenlegi kényelmes helyzet, hogy rönkfaként elviszik az erdőből szerződés alapján az a pár nagyvállalat, ami erre épít tevékenységét magas gépesítéssel, hosszú távon nem lesz fenntartható, nehéz helyzetbe fognak kerülni ezeket a szervezeteket pénzügyi szempontból a piaci változások hatására, illetve kiszolgáltatottakká válnak. Egy másik jövedelmi forrás a közbirtokosságoknak a legelők területek után kapott területalapú támogatás.

	Befektetett eszközök	Forgó eszközök	Rövid távú kötelezettségek	Hosszú távú kötelezettségek	Saját tőke	Nettó profit	Alkalmazottak száma
Csíkkozmási Közbirtokosság	1.018.349	651.647	54.423	377.849	1.237.724	130.616	2
Szent Anna Közbirtokosság	292.266	364.789	75.904	0	467.495	36.939	0

Forrás: saját szerkesztés, adatok: mfinante.ro

Egy kisközösségen belül, mint amilyen Csíkkozmási község vagy tovább bontva ezen belül Csíkkozmási és Lázárfalva estén a földterületeken történő gazdálkodás zéró összegű játzma-ként írható le, amennyiben játzkelméleti hasonlatként kívánjuk megfogalmazni a tényállást. A zéró összegű játzma-n belül a közlegelő tragédiája (Garrett Hardin: A közlegelők tragédiája) talál leginkább a helyzet leírására, azaz az önérdéküket hajszoló egyének kiméletlen versenye lesújt a közjó-ra, a két szembenálló fél mindegyike azt hiszi, hogy csak a másik kárára nyerhet, és megfordítva. A kisközösségből kilépve és egymással együttműködve mindkét fél nyerhetne, egymás ellen játzva viszont mindkettő csak veszíthet. Ebből a nem tudatos elgondolásból születtek a közbirtokosságok,

majd később pedig a szövetkezetek, mint jó példa és a közvagyon megfelelő hasznosítására. Kisközösségi szinten csak akkor tud nyerni egy közösség, ha egymás közötti versengés helyett kooperációban gondolkodnak és megpróbálnak a közösen előállított jószággal külső szereplőknek értékesíteni.

Elinor Ostrom közgazdász szerint minden egyén a közösség tagja, és a közösségen belül kialakult hagyományok, szabályok, törvények sokszor felülírják az egyéni viselkedés a közösség egészére káros vadhajításait. A közösség által egyaránt használt, de kimerülni képes erőforrások igénybevételét szofisztikált normák szabályozzák. A közbirtokosság szerinte akként keletkezik, hogy a nemzetségek tagjai nem bocsátották osztály (magántulajdon) alá az összes ingatlanaikat, hanem csak az intenzívebb művelés alatt állót (osztó- és nyíltföldeket), míg a külterjes művelés alatt álló ingatlanok tekintetében közösségben maradtak, különösen akkor, ha az ingatlannal valamely királyi haszonvétel is össze volt kötve (vadászat stb.), melyet megosztani amúgy sem lehet. A közbirtokosság olyan, a birtokosok közös tulajdonában álló, osztatlan közös tulajdon, melyet a birtokosok saját hasznukra vesznek igénybe. A döntések helyi szinten, a helyi közösség bevonásával kell születniük, hogy jól működjön ez a típusú szervezet. Amennyiben külső szereplők vagy érdekek lépnek érvénybe, az egyéni érdekek hátrébb szorulnak.

Mezőgazdasági szövetkezetek, társulások, egyesületek

Csikózmáson létezik mindegyik együttműködésre forma. A községben van egy több mint tíz éve bejegyzett szövetkezet, amelynek a tevékenysége nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az első években csomagoló gépet és tározót sikerült kialakítani a burgonya tárolásához, azonban a gazdák egy idő után nem a szövetkezeten keresztül értékesítették a terményüket, hanem saját maguk, így a szövetkezeti működés okafogyottá vált. Amennyiben a gazdák nem tudnák otthon megoldani a termény tárolását, vagy egy jelentős hozzáadott értékű terméket tudna kihozni a szövetkezet a tagok terményeiből, ilyen esetben meg lehetne találni az a közös módot, amivel a gazdákat egy ilyen társulási formába lehetne motiválni.

A társas az alsóíki térség egyik legjobban működő ilyen típusú mezőgazdasági együttműködése volt, ami szintén nem érte el a létrehozása céljait.

Egyesületi forma Lázárfalván van, a szarvasmarha tartó gazdák álltak össze a közös érdekérvényesítés céljából. Ez az egyesület sem váltotta be teljes mértékben a hozzá fűzött reményeket, de az egyesület mellett hozható fel az az érv, hogy az országos stratégiák és programok nem segítették az egyesületi formában működő tevékenységet.

Foglalkoztatott lakosság

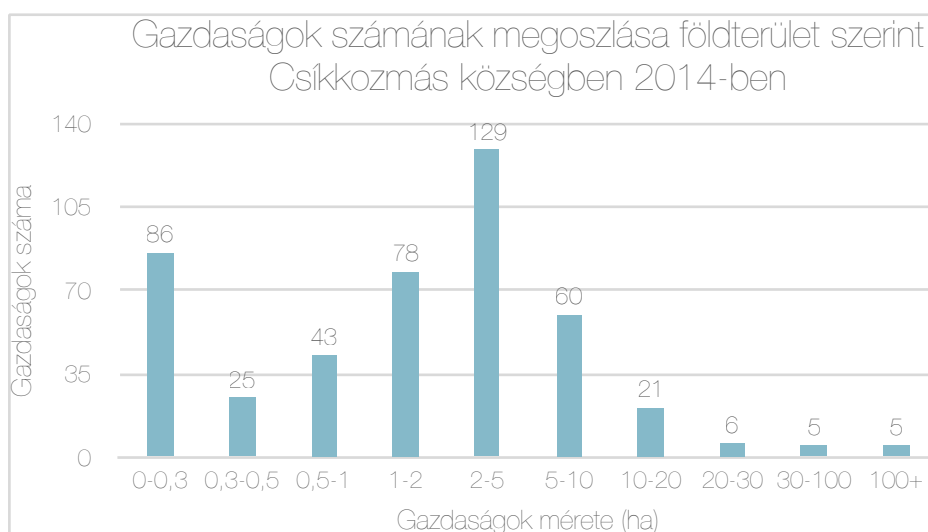
Az alábbi ábrán kivehető, hogy az elmúlt tíz évben a munkanélküliek aránya jóval meghaladta a foglalkoztatottak számát, ugyanakkor ez az olló az utolsó években csökkent és lassan a regisztrált munkanélküliek száma lecsökkent a foglalkoztatottak számának szintjére. Ez azzal magyarázható, hogy az utóbbi években több rendben Románia kormánya a minimálbért emelte, illetve a közfoglalkoztatottak bérét megemelte, így egyre versenyképesebb a fizetés és ezért az alkalmazotti státust felvállalják az emberek a munkanélküli státusz helyett. Ugyanakkor nem túl jó a foglalkoztatottak struktúrája sem: fele a foglalkoztatottaknak önkormányzati állásban van, azaz az önkormányzat az adminisztratív személyzete, illetve az iskola működését szolgáló személyzet teszi ezt ki. Mivel 2020-ban bezárt az önkormányzati tulajdonban lévő vállalkozás, az alkalmazottak száma minimum 10 személlyel csökken ebben az évben. Ugyanakkor a többi iparágban sem túl jó a helyzet, mivel többnyire mikro vállalkozások működnek a községben, ezeknek a pénzügyi helyzete az idei vírusválság valószínűleg jobban érinti, mint egy tőkeerős vállalatot.

Mezőgazdaság

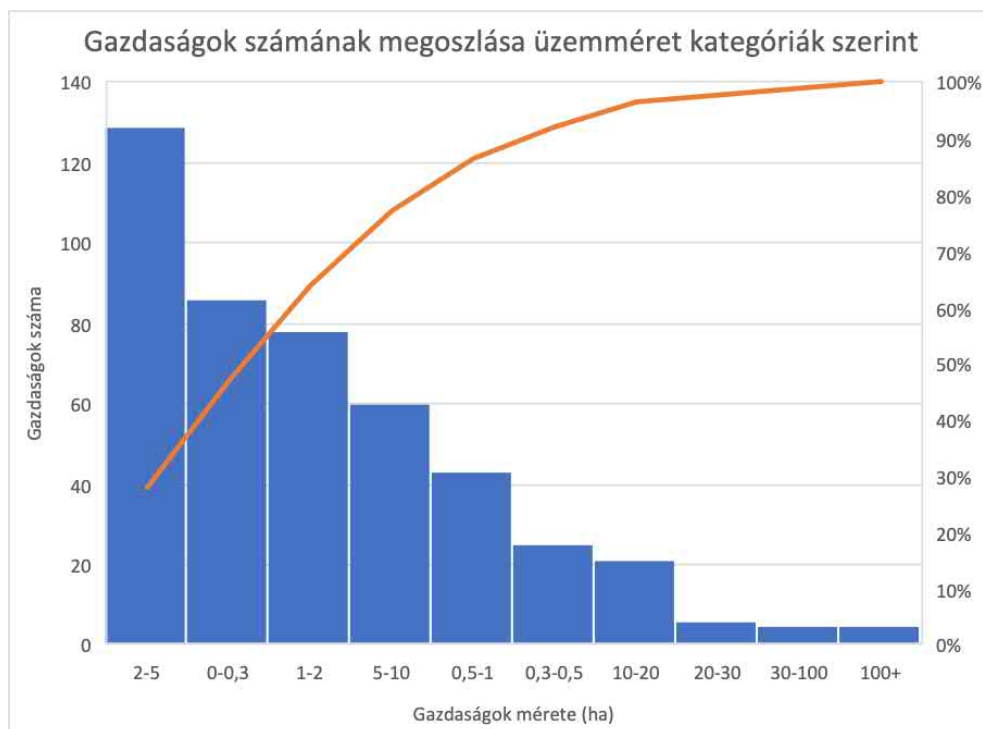
Csíkkozmás községben a többi vidéki településhez hasonlóan a rendszerváltást követően hasonló folyamatok játszódtak le. Első körben a kollektív gazdaságok átalakultak társassá, csíki viszonylatban a legtovább fennmaradt ilyen típusú társulás Csíkkozmásban működött. Ennek a megszűnésével egyéni gazdaságok folytatták tovább a mezőgazdasági tevékenységet, első körben pár nagygazda, majd a kisebbek is követték. Az alábbi ábrán is jól kivehető, hogy három nagy csoportra oszthatóak a település gazdaságai: egyrészt vannak az önfenntartó vagy félig önfenntartó gazdaságok, ebből a típusból van a legtöbb a faluban, ezek a gazdaságok 2-5 hektár földterületen gazdálkodnak, számuk eléri a 125-öt, kisebb szántóföld területtel rendelkeznek és emellett legelős

és kaszálós területeik vannak, illetve háztáji állattartással is kiegészítik a növénytermesztést. Ezek a gazdaságok nem tudnak hatékony gazdálkodást folytatni, érdemes ezeknek a gazdaságoknak specializálódni és magasabb hozzáadott értéket előállítani, mint mondjuk ribizli, bogyós gyümölcs, speciális növényfajták. Technológiai szempontból vegyes a kép, vannak gépesített gazdaságok, de jellemző a lóval való földmunka és teherszállítás. Ezt követően sokan vannak akik egy hektár alatti területet művelnek, ezek már csak az önfenntartás végett, élelmiszerkiegészítés gyanánt foglalkoznak mezőgazdasággal, minimális képesítéssel, gyakori a lóval történő talajművelés. Vannak viszont száz hektáros gazdaságok is, ezek száma alacsony, viszont az elmúlt időszakban sikerült konszolidálniuk a területeiket, ezeket megfelelő gépesítéssel művelik és többnyire burgonya (ipari és végfelhasználói) műveléssel történik ezek termesztése. Ezen gazdaságok mellett gyakori kiegészítő tevékenység az állattartás, vagy vannak külön állattartásból élő közepes gazdaságok is.

A szántó területek a lakott területek közelében találhatóak, a művelés, szállítás költségei ezért kedvezőek. A legelős, kaszálós területek viszonylag meredek lejtőkön vannak, ezek művelése nehezebb, illetve a kiterjedt szántóföldi műveléssel magyarázható, hogy a nagyállat tartás a községben alacsonyabb szintet képvisel, mint a megyei átlag, mert ezeken a területeken a gépi betakarítás nem mindenhol megoldható. A legelős területek kiterjedtsége miatt alakulhatott ki viszont a megyei átlagnál magasabb juh állomány. Az erdős területek a lakott területtől keletre helyezkednek el.

Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE

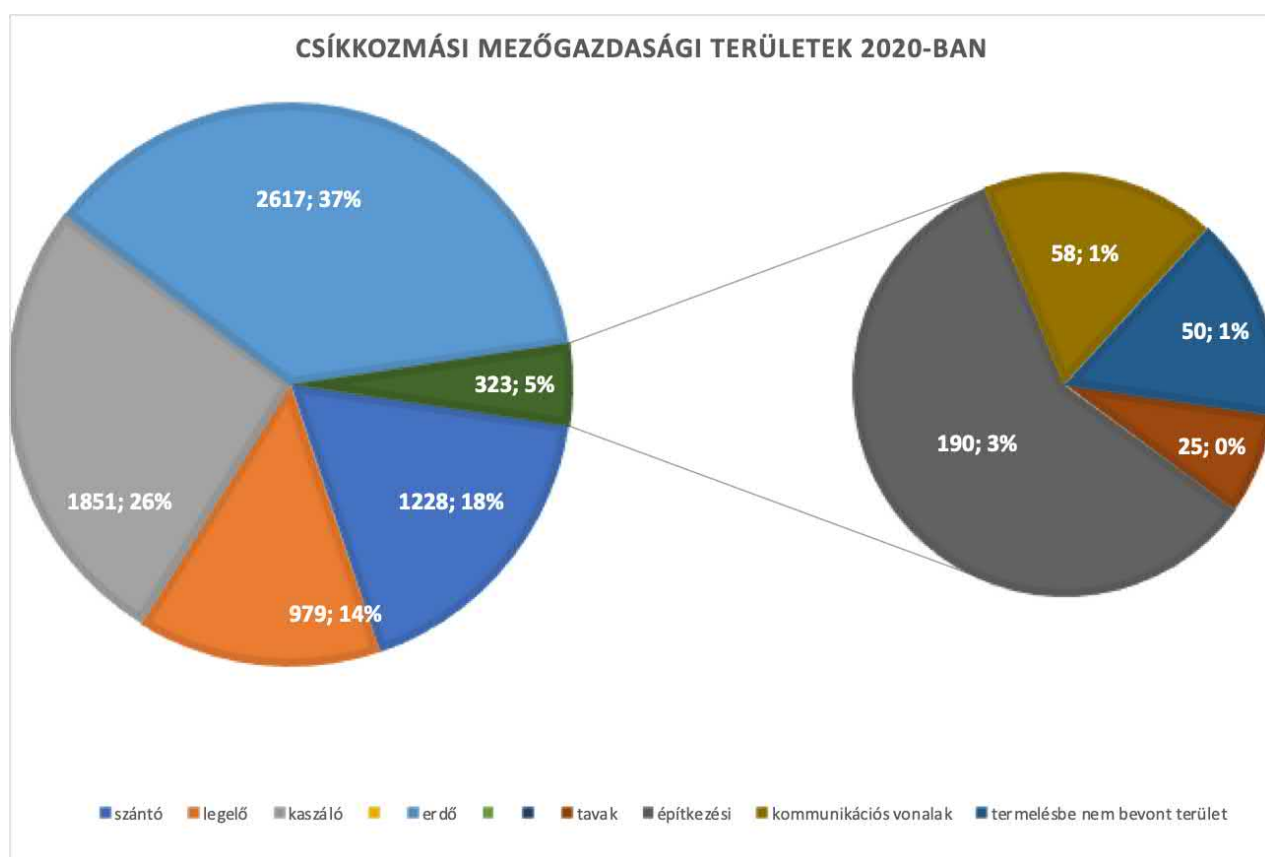
Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE

A földalap elemzése

Csikkozmas község területe 6.998 hektár, amelyből 6.871 hektár (98%) magán terület és 127 hektár állami terület (2%). A mezőgazdasági területek nagysága 4.291 hektár, legnagyobb részben kaszálós terület (2.191 hektár), ezt követi a szántó területek (1.144 hektár), majd a legelő területek (956 hektár). A nem mezőgazdasági területek nagysága 2.707 hektár, amelyből a legnagyobb részt az erdős területek (2.464 hektár), az építkezési területek nagysága 190 hektár, kommunikációs vonalak 58 hektár, tavak 50 hektár, illetve termelésbe nem bevont terület 25 hektár.

Csikkozmason jelentős turisztikai fejlesztést csak Európai Unió forrással vagy kormánytámogatással lehet elérni. Ahhoz, hogy ilyen típusú finanszírozást lehessen lehívni az első és legfontosabb lépés az önkormányzat részéről, hogy a gazdasági szereplők együttműködésével a helyi turisztikai település minősítést meg kell szerzi. Amennyiben ezek a feltételek nem teljesíthetők (nincs elég bejegyzett szálláshely a településen) abban az esetben településközi fejlesztési

társulással (Tusnádfürdő balneotelepülés minősítéssel rendelkezik) a Szent Anna tó fejlesztése megvalósítható. Ugyanakkor ettől eltérően a Magyar Kormány támogatásával a Pro Economica Alapítványon vagy a Magyar Turisztikai Ügynökségen keresztül lehet forrásokat bevonni ezekre a területekre.

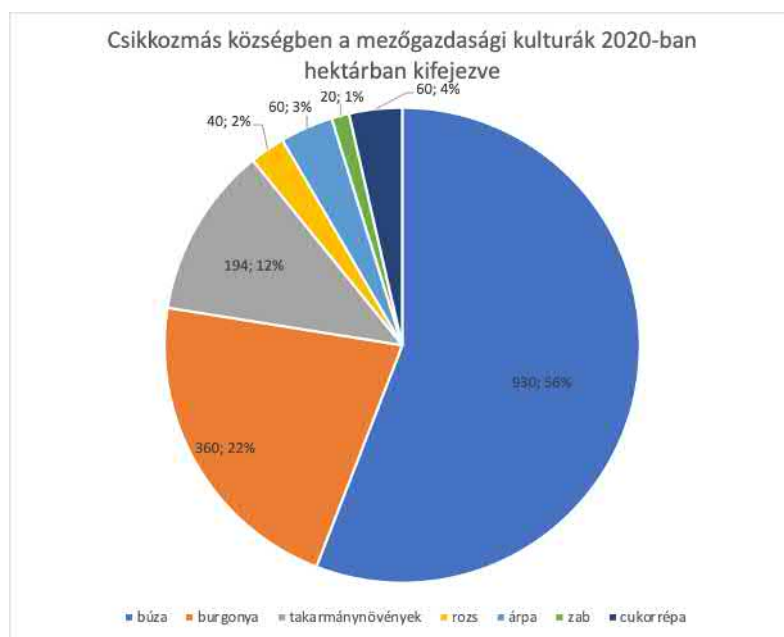
Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE

Növénytermesztés

A növénytermesztést vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az 1228 hektár szántóterület javarészen búzát termesztenek (56%). Ezt követi a burgonya 22%-al, majd a takarmánynövények (lucerna, here, vetett fű) 12%-al. A rozs, árpa, zab összesen 6%-át teszi ki a megművelt összterületnek, amit állatok takarmányozására használnak. A termelésstruktúrában megfigyelhető, hogy a búza és a

burgonya valamint a cukorrépa váltó növények a vetésforgóban. A burgonya termesztés két fontos szegmensre tagolódik: az étkezési burgonya és a chips burgonya, mindkettő különböző termesztéstechnológiát igényel és a termék értékesítése is más módon történik. Az étkezési burgonya árának nagyobb a volatilitása, a gazda rátermettségén múlik, hogy hogyan tudja értékesíteni terményét. Ősszel jellemzően alacsonyabb az ár a túlkínálatnak köszönhetően, viszonylag kevés gazda tudja a burgonya tárolását szakszerű körülmények között megoldani, többnyire pincékben, természetes szellőztetéssel. A betárolt burgonyát tavasszal jobb áron lehet értékesíteni, viszont a burgonyát szelektálni/válogatni kell, illetve a burgonya súlyából is veszít. A chips burgonya értékesítése egyszerűbb, mert előre megkötött szerződés alapján történik, előre meghatározott ár alapján, az árnak nincs volatilitása, azonban a burgonya árának emelkedése nem jár együtt a szerződés árának változásával. Ugyanakkor a termőföld széléről történik az átadás vagy az őszi átválogatás után történik a termény értékesítésére, nincs szükség betárolásra.

A búza többnyire saját háztartásban az állatok takarmányozására szolgál illetve emberi étkeztetésre liszt formájában, néhány esetben értékesítés is történik a környékbeli gazdáknak vagy malomipari vállalatoknak. A cukorrépa értékesítése az utóbbi időben egyre nehezebb, ugyanis a közelben található cukorgyár bezárt, így távolabbi feldolgozóknak kell szállítani a terményt és az átvétel kevésbé kiszámítható mennyiségi és pénzügyi szempontból egyaránt.

Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE

A mezőgazdaság a csíkkozmás községben élő emberek egyik megtartó ereje, a megújuló természeti erőforrással viszont jól kell bánni, hosszú távon tönkretelhető, azon felül pedig erkölcsi felelősség a népességet ellátni jó minőségű élelmiszerrel. Viszonylag van egy ellentmondás az ágazaton belül: a tradicionális és a digitalizáció, a modern technológiák használata. Ez az ellentmondás feloldható, a kultúrfajokat úgy kell megválasztani, hogy a helyi adottságoknak megfeleljen. Ezt úgy tudjuk mérni, hogy a növények potenciálját összehasonlíttuk a terméseredményekkel.

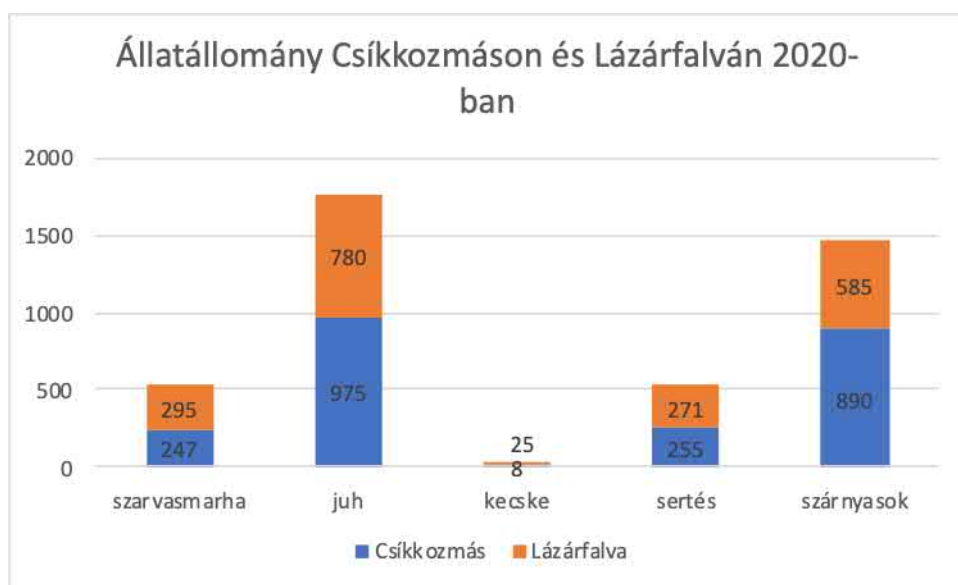
Másrészt a legelő és kaszáló területek sincsenek megfelelően kihasználva, a határt bejárva azt látjuk, hogy nagyon sok területen, ahol régebben tökéletesen megművelt gyepterületek voltak, most az erdő egyre inkább teret foglal és egyre dominánsabb az erősödés, bokrosodás. Ezeket a területeket állattenyésztésre (legeltetés, kaszálás) valamint a gyógynövények piacán is érdemes az itt található növényekkel belépni. Termesztett vagy a spontán flórából begyűjtött növényekkel a községben nem foglalkoznak, pedig ez a piaci szegmens a reneszánszát éli napjainkban. A precíziós mezőgazdaságban nemcsak a termésátlag növelése a cél, hanem minél kisebb anyagfelhasználás, kisebb költséggel, ami ökológiai szempontból sem elhanyagolható.

Egy másik kitörési pont lehet az ökogazdálkodás felkarolása, főleg az állattartás területén, ugyanis a legelő, kaszáló területek nagy része nincs műtrágyázva, ezért az átállítás sokkal gördülékenyebben menne. A biominősítéssel rendelkező gazda a tejért közel 60% drágábban értékesíti. Ez a típusú mezőgazdaság kevésbé tájidegen, jobban beleilleszkedik a hagyományos erdélyi vidéképbe. Összekapcsolva a turizmussal pedig értéknövelő szerepet kaphat, mivel a turisták a helyi sajátos nadrágszíjparcellák szépsége, a hagyományos termelési módszerek, szekerezés, szánózás lehet a kitörési pont egy adott célcsoport számára.

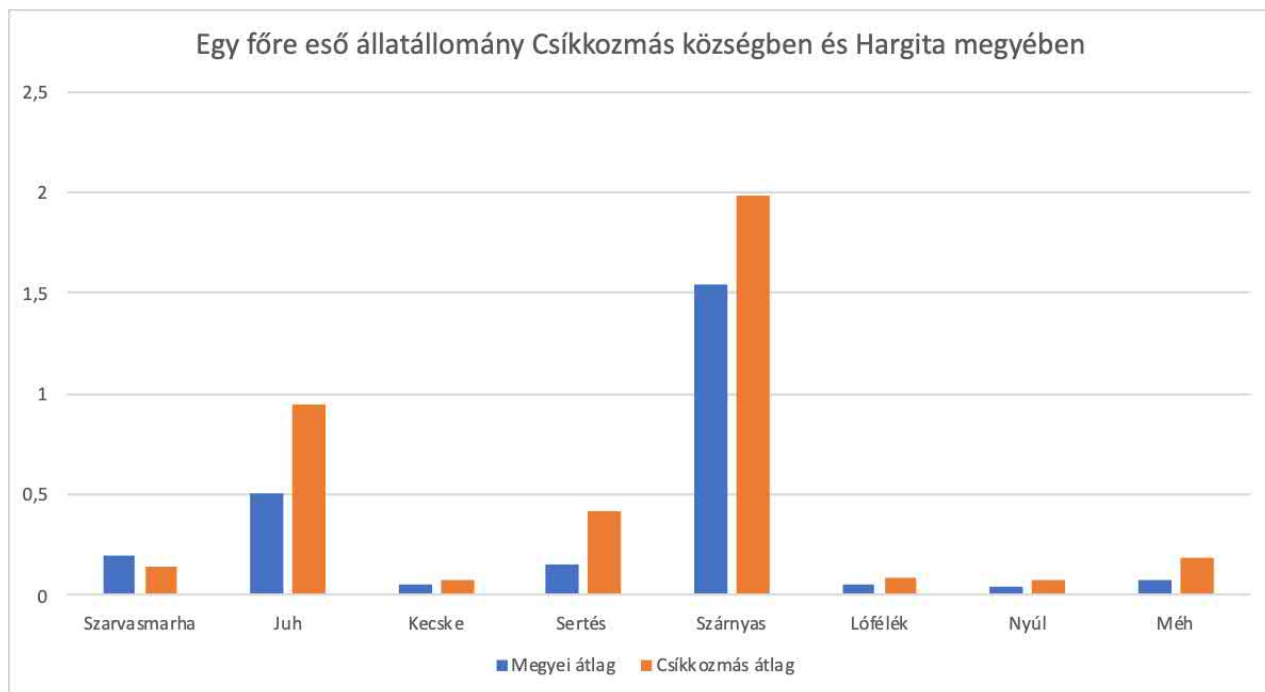
Csíkkozmán a burgonya és a kalászos növények teszik ki a növénytermesztési kibocsátás nagy részét, állattartás területén a juh illetve a szarvasmarha tartása. Míg az utóbbi tíz évben a növénytermesztési ágazat kibocsátása növekedett (több szántóterületet vontak be a termelésbe, illetve a termésátlagok is növekedtek) addig az állattartás visszaszorulóban van, főleg a szarvasmarhatartás. A burgonyatermesztők között egyre jobban specializálódnak a gazdaságok, vannak akik a feldolgozó iparnak termesztenek, fix szerződéssel, mások viszont az étkezési burgonya termesztésében látják a jövőt.

Állat állomány

Az állattenyésztést illetően, Csíkkozmáson a megyei átlag alatti a háztartások állatállománya. Az állattartáshoz szükséges erőforrások és feltételek adottak, a térségben elsősorban az állattartásnak van hagyománya, illetve potenciálja. Nagy kiterjedésű legelők és kaszálók állnak rendelkezésre, azonban az elmúlt harminc évben az országos trendeknek megfelelően csökkent az állatállomány. A községben a juh a legelterjedtebb, majd ezt követi a szárnyas, a sertés és a szarvasmarha állomány közel ugyanolyan arányú. A hivatalos statisztikával kapcsolatban még annyi észrevétel lenne, hogy a szárnyas, illetve a sertés állomány hivatalos regisztrációja sokkal kisebb, mint a szarvasmarháké vagy a juhféléké, ez azzal magyarázható, hogy a szárnyasok és a sertések egy részét még abban az évben a háztartások feldolgozzák és elfogyasztják, így nem kerülnek be ezek a hivatalos statisztikába, úgymond nem jelentik le őket az emberek. Ezeket a típusokat többnyire saját fogyasztásra tartják, kevés az a mennyiség, amit értékesítenek. A szarvasmarha és juhféléket beregisztálják, mert erre támogatás igényelhető, ezért ezeknek a száma megközelíti a valós értékeket. A faluban megfigyelhető, hogy egyre inkább professzionalizálódik az állattartás, közepes farmokon tartják az állatokat, kezd egyre jellemzőbb lenni az intenzív tartás, a hagyományos extenzív tartással szemben, főleg ami a szarvasmarha állományt illeti. A hagyományos állatállomány mellett egyre többen kísérleteznek a modern fajtákkal (Angus húsmarha stb.)

Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE

Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE

Gépesítés

Csíkkozmás községben összesen 130 darab traktort tartanak számon, ezeknek az eszközöknek az élettartama több mint 25 év. Az elmúlt nyolc évben körülbelül 25 darab traktort vásároltak, ez a szám annak is köszönhető, hogy a Pro Economica támogatás lehetővé tette a gazdáknak új eszközök beszerzését 15.000 euró értékben (közel 67.000 lej). A közeljövőben is lesznek ilyen típusú támogatások, javasolt ezeket községi szinten koordinálni, a gazdák tájékoztatása és a dokumentumok beszerzése érdekében.

A községben 486 gépkocsi van beírva forgalomba, ezek átlagéletkora több mint 16 év, amelyből Csíkkozmás faluban 20 tehergépkocsi, Lázárfalva esetén 11 tehergépkocsi található.

Erdőgazdálkodás

2020-ban az erdős és erdei növényzettel borított felületek 37% érték el Csíkkozmás összterületének, amely kicsivel alacsonyabb mint a megyei átlag (39,76% volt 2014-ben). Az adatok idősoros elemzése azt mutatja, hogy két irányú az erdőfelületek változása: egyrészt az erdők felülete csökkent, másrészt nagyon sok területen a vadnövényzet visszavette a megművelt területeket és nagyon sok helyen az állatállomány csökkenésével és a lejtős, nehezen megművelhető legelős és kaszálós területeket felhagyták, ezeket pedig az idő során az erdei növényzet természetes úton bekebelezte. Az erdők nagy részét tűlevelű erdők borítják, a helyi hűvösebb klímának köszönhetően, ezt követi a lombhullatók. Az erdők jelentős része magántulajdonban van, kiemeltképp a közbirtokosságok tulajdonában (Csíkkozmási Közbirtokosság, lázárfalvi Szent Anna Közbirtokosság). Vannak ezeken a területeken mesterségesen újraültetett területek is.

A közbirtokosságok értékesítik a faállományt, egyre kevésbé jellemző a fa helyben történő feldolgozása, az ilyen típusú gazdasági tevékenységek egyre inkább visszaszorultak.

Táj és környezetvédelem

Csíkkozmás községben két természetvédelmi terület található, mindkettő Natura 2000 minősítéssel. A Szent Anna tó és környéke, illetve a szomszédságában található Mohos tőzegláp.

Natura 2000 természetvédelmi területek	Natura 2000 azonosító szám	Terület	Tengerszint feletti magasság
Szent Anna-tó természeti rezervátum	2.486	240,5 ha (ebből: tó 19,5 ha, legelő 5 ha, erdő 216 ha	950 m
Mohos tőzegláp természeti rezervátum	2.487	199,5 ha	1050

Forrás: saját szerkesztés, adatok: Planul de management al sitului ROSC10248-Tinovul Mohos-Lacul Sf. Ana

A Szent Anna-tó területe az elmúlt száz évben csökkent az 1909-es mérésekhez viszonyítva, 21,3 hektár volt, amit Geley József végzett a, Pilbath és Pal mérései alapján 2007-ben már csak 19,3 hektár. Mivel a tó természetes úton telik fel, nincs mesterségesen irányítható vízforrása, ezért a tó vízének minőségére oda kell figyelni, aktív beavatkozást igényel a tó ökológiai megőrzése. Az elmúlt tíz évben a tó fenntartását az Ecos Club Kft. végezte, inkább jövedelemszerzési formának tekintették, mint természetvédelemként, pár éve átvette a tó és környéke ügykezelését a Pro Szent Anna Egyesület, ahol most már inkább természetvédelmi szempontok érvényesülnek és kevésbé a profitszerzés. A két természeti rezervátum tulajdonosa a Lázárfalvi Szent Anna Közbirtokosság, hosszú távon az önkormányzat, a közbirtokosság, mint tulajdonos és a működtető között jó kapcsolatot kell kialakítani, meg kell vizsgálni a forrásbevonás lehetőségét, illetve egy olyan működési rendszert kell kialakítani, ami a természetvédelem mellett figyelembe veszi a helyi turizmust és Erdély egyik legszebb természeti látványosságát megőrzi

Infrastruktúra

Községi utak és járdák

Az elmúlt években jelentős infrastrukturális beruházások történtek a községben európai uniós források bevonásával. A községi utcák, utak le vannak aszfaltozva közel 95%-ban. A következő periódusban Lázárfalván egy elkerülő út építése van tervben, hogy a mezőgazdasági terményeket szállító teherautók ne a falu közepén található úton közlekedjenek, rongálva az utat, illetve a lakóházakat. Erre ki van jelölve a nyomvonal, Európai Unió forrásleghívás lehetséges. Ezen kívül a mezőgazdasági utak karbantartása is prioritás.

Járdák tekintetében a tervek elkészültek ezek kiépítésére mindkét településen a főút mentén. Ezekre elsősorban közlekedésbiztonsági szempontból kell megvalósítani a közeljövőben. Ezekre Európai Unió forrást nem lehet leírni, viszont korántámoogatással az elmúlt években több településen megoldották ezt a kérdést.

Gázhálózat

Földgázszolgáltatás jelenleg van a község területén. A következő időszakban Lázárfalva területén a hálózat bővítését kell megoldani.

Szennyvíz és ivóvíz rendszer

Csíkkozmaon a Harvíz Rt látja el ivóvízzel a háztartásokat, illetve a regionális szennyvíz tisztítást is ugyanezen vállalkozás végzi. A rendszer nagyrész kiépült a faluban, a rácsatlakozások arányán kell javítani a közeljövőben.

Villamos energia hálózat

Villamos energiával ellátott településről beszélünk. Kihívás a következő időszakban a Szent Anna-tó kiszolgáló egységeinek a villanyellátása, erre kell megoldást találni.

Távközlési hálózatok

Internet szolgáltatás és kábeltelevíziós szolgáltatás működik.

Energia termelés

Az energiatermelési potenciál magas a községben, főleg a biomassza tekintetében, ennek a kihasználása alacsony szintű. Az energia termelést a község szintű fogyasztást (közvilágítás, intézmények fűtése, elektromos áram fogyasztása) összeköthető, ezeknek szinergia hatása van, ha egy jól működő rendszert sikerül kiépíteni.

Lakásállomány

2017-ben Csíkkozmás községben 752 lakást tartottak számon. Ez a szám csupán két lakással több mint a 2011-es lakásszám. A lakások 91% elektromos árammal ellátott, 56% vezetékes vízzel felszerelt és 50,9 %-a szennyvízcsatornára csatlakoztatott. Konyhával rendelkező lakások aránya 78,7%, és csupán 47,4% rendelkezik fürdőszobával.

Lakásinfrastruktúra	Lakások száma	Arány az összes lakáson belül (%)
Elektromos árammal ellátott	671	91,0
Vezetékes vízzel ellátott	413	56,0
Szennyvíz elvezetéssel ellátott	375	50,9
Konyhával rendelkező	580	78,7
Fürdőszobával rendelkező	349	47,14

Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSE

Szállás szolgáltatás

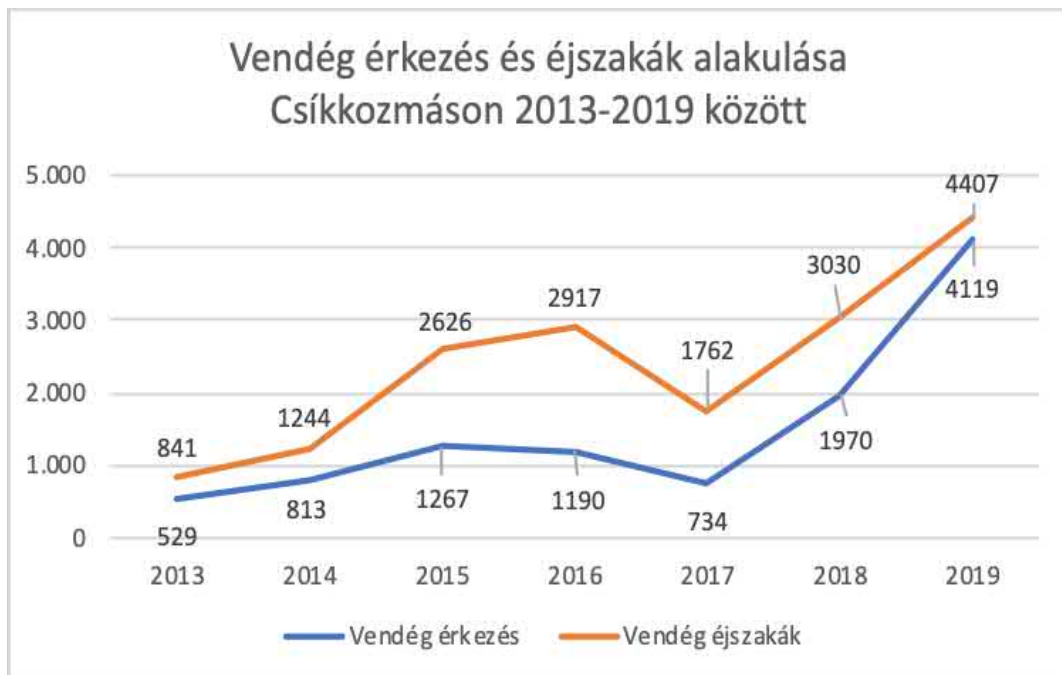
A rendelkezésre álló statisztikai adatok a regisztrált szálláshelyek által szolgáltatott szállásslolgáltatásra alapul. Csíkkozmás község esetén a hivatalos statisztikán túl több szálláshely nyújt szállásslolgáltatást, néhány ezek közül a szállásslátogató oldalakon is megjelenik, mivel nem mindegyik szűri a hivatalos/nem hivatalos szálláshelyeket. Csíkkozmás községben jelenleg három bejegyzett szálláshely található (Tulipán panzió, Nyergestető menedékház és Fehér Akác panzió).

Megnevezés	Kategória	Szobák száma	Férőhelyek száma	Település	Regisztrációs időpontja
Tulipán panzió	3 margarétás	13	34	Csíkkozmás	2011
Nyergestető menedékház	1 margarétás	4	12	Csíkkozmás	2019
Fehér Akác panzió	3 csillagos	1	4	Lázárfalva	2011

Forrás: saját szerkesztés, adatok: turism.gov.ro

Forrás: saját szerkesztés, adatok: INSSE

Forrás:
saját

szerkesztés, adatok: INSSE

Turisztikai erőforrás

"Vannak nagyszerűbb, pompásabb, elragadóbb látványok Erdély tájai közt, de oly magasztos alig lehet több, mint a Szent Anna tava" – Jókai Mór

Európa egyik legszebb krátertava a Szent Anna tó, egyedi természeti kincs. Éves szinten a környék turistái itt rendszerint megfordulnak, az Erdélybe látogató turisták egyik leginkább a köztudatban lévő természeti látványossága, amire építeni lehet. A tó körül nem épült ki megfelelő infrastruktúra, inkább ad-hoc módon fejlődött a jelenlegi ellátó rendszer és nem tudatos tervezésnek köszönhetően. A tó menedzselése az utóbbi időben váltáson esett át, húsz év működtetés nem járult hozzá a természeti környezet megvédéséhez, az infrastruktúra sem épült megfelelő módon. Az utóbbi időben a Pro Szent Anna Egyesület vette át a Szent Anna-tó és a Mohos tőzezláp ügykezelését, sokkal inkább a természeti értékek megőrzése kerül előtérbe, kevésbé a turizmusból származó haszon kiaknázása. Fejlesztésre mindenképp szükség van, meg kell találni azt a harmóniát, amivel az önkormányzat hozzájárul az alapinfrastruktúra fejlesztéséhez, a tulajdonos pedig megtalálja azt a módját a terület hasznosításának, amivel fenntartható módon lehet üzemeltetni úgy, hogy a turizmus fejlődését, a térség turistanövekedéséhez hozzájárul. Jelenleg viszont nincs

kihasználva a Szent Anna tó adottságai: télen közkorcsolyázás, illemhelyek, a camping is jobb sorsra érdemes.

Gyógyturizmus

A gyógyturisztikai kínálaton belül a sós víz, illetve az ásványvízforrások (ivó és fürdőkúra), gázkiömlések (mofetták) mint szervezetre gyakorolt jótékony hatását lehet a község területén belül építeni. A mélyből feltörő ásványokban gazdag víz és gázkiömlések évszázadok óta segít az idült betegségek enyhítésében, kezelésében. Főleg mozgásszervi, szív és érrendszeri, illetve emésztőrendszeri és belső elválasztású mirigyek betegségeiben szenvedő gyógyítására van lehetőség. A község területén jelenleg két ilyen fürdőtelep található a Sószekefürdő és a Nyírfürdő. Ennek az adottságnak a hasznosítására viszont regionális vagy országos programra van szükség, mivel ez a régió (Csomád-Bálványos) ezen tulajdonsága kevésbé ismert, főleg a régi idők nosztalgia hangulatából merítkezik és kevésbé a jelen adta lehetőségekkel.

Aktív turizmus

A térség a gyógyturizmus mellett főleg az aktív turizmusból tudna értéket teremteni. Az aktív turizmus az utazás és pihenés mellett fizikai aktivitást igénylő szabadidős vagy sporttevékenység gyakorlását jelenti. Az aktív turizmus a környéken természetjárást, tájfutást, kerékpáros turizmust, lovas turizmust, vadleest, kempingezést jelent. A téli sportágak közül a túrasíezést, kutyaszánózást lehetne folytatni, erre megvannak az adottságok. Az aktív turizmus által folytatott tevékenységeket élményként való értékesítését megfelelő marketingstratégiával lehetne promoválni. A Szent Anna-tó adottságai is ezt a turisztikai kínálatot tudja erősíteni, ehhez viszont az infrastruktúrát ebbe az irányba kell fejleszteni. Az aktív turizmushoz kapcsolható az ökoturizmus, a természetjárás kiegészítője lehet. Ennek a turizmusformának az előnye, hogy a szezonáltság kevésbé érinti, ezt élményalapú kommunikációval (kaland, természet, Szent Anna-tó) családok célcsoportnak lehetne kínálni.

Oktatás

A községben van egy óvoda, két elemi iskola a két faluban, illetve az egyik elemi iskolában 8. osztályos általános iskolai képzés folyik. Csíkkozmás község diákjainak legtöbb része a településen belül jár iskolába, azonban körülbelül ötöde a gyerekeknek a szomszédos településre jár iskolába. A más településre járatás egyik oka az iskolában a nagyszámú roma gyerek jelenléte. Az elmúlt években sikerült befejezni az after school intézményt, ez segíthet a roma gyerekek integrációján, mert az oktatás felzárkóztatása lehet az egyik út, amelyen el lehet indulni a községben tapasztalható etnikai különbségekre.

Csíkkozmáson már nagyon sok szülő elviszi a gyermekét a szomszéd településre, esetleg már Csíkszeredába. Ennek köszönhetően egyre inkább gyengül a gyerekek kapcsolata a kisközösséggel, ennek következtében egyre többen fognak elszakadni ettől a közösségtől.

Intézmények	létszám
Csíkkozmási óvoda	Kiscsoport: 22 Középcsoport: 24 Nagy csoport: 20
Lázárfalvi óvoda	Középcsoport: 9 Nagy csoport: 14
Dr. Boga Alajos Általános Iskola (I-VIII osztály)	Előkészítő osztály: 17 Első osztály: 23 Második osztály: 17 Harmadik osztály: 29 Negyedik osztály: 27 Ötödik osztály: 17 Hatodik osztály: 20 Hetedik osztály: 20 Nyolcadik osztály: 14

Lázárfalvi Általános Iskola (I-IV osztály) – előkészítő és I-II összevont osztály, III-IV összevont osztály	Előkészítő osztály: 7 Első osztály: 5 Második osztály: 6 Harmadik osztály: 9 Negyedik osztály: 8
Iskola utáni iskola (after school)	-

Forrás: saját szerkesztés, adatok: csikkozmas.ro

Az iskola személyzete huszonegy főből áll, itt meg kell jegyezzük, hogy az iskola tanárihiánnyal küzd olyan értelemben, hogy az esetleg kieső személyzetet (nyugdíj, gyereknevelés, szakma elhagyása stb.) nagyon nehéz pótolni, új pedagógust találni a helyére.

Egészségügy

Csikkozmas faluban egy orvosi és fogorvosi rendelő működik, két családorvossal, illetve egy fogorvossal. A faluban gyógyszertár működik. Lázárfalván tervek között szerepel a Levente otthon felújítása, az épületben orvosi rendelőt és kulturális rendezvényeknek helyet adó termet alakítanak ki. Lázárfalván jelenleg egy családorvosi rendelő áll rendelkezésre.

Mentőállomás a szomszéd településen Csíkszentmártonban állomásozik. Mentővel 25-30 perc alatt lehet beérni a Csíkszeredai Sürgősségi Kórházba.

Caritas

A Caritas a gyulafehérvári római katolikus egyház közhasznú nonprofit szervezete. Erdély hat megyéjében komplex szociális programokat valósít meg, amely idősgondozást, betegellátást, sérült személy gondozását, illetve szociális igény felmérést és lehetőségeik szerinti segítséget jelent. Az ápolásra, gondozásra szorulóknak számára otthoni gondozás működik Csíkkozmason, ami egészségügyi alapápolást és szociális gondozást jelent, az egészségügyi állapot megtartását, helyreállítását, az ágyhoz, házhoz kötött időt, beteg emberek látogatását jelenti.

Hátrányos helyzetűek

NEET fiatalok (nem vesznek részt a foglalkoztatásban, oktatásban vagy képzésben) száma 21, amelyből 14 férfi és 7 nő. Az európai uniós politika egyik fő célkitűzése az ifjúsági munkanélküliség csökkentése, az európai fiatalok közül a lehető legtöbbet ténylegesen bevonjanak a munka világába. Ilyen típusú projekt kezdeményezésre szükség lehet, hogy ebből a kilátástalan helyzetből kimozdítsa a fiatalokat.

A polgármesteri hivatal a rossz társadalmi helyzetben élőket szociális segéllyel, EU-s élelmiszer-csomaggal, higiéniai csomaggal, illetve egyéb ajándékozással (karácsonyi, idősök napja ajándékok stb.) segítette a község lakóit. A helyi ajándékok megszervezése teljesen a helyi önkormányzati, közbirtokossági, vállalkozói hozzájárulással valósult meg, a többi támogatás országos program, amiben az önkormányzatnak végrehajtó szerepe van. Meg kell jegyezni, hogy például a segélyezés közmunka elvégzésével, illetve a Hargita Megyei Munkaerő Elhelyező Ügynökség igazolásával lehetséges, hogy az adott személy nem talált semmilyen munkát. Ezek a tevékenységek szintfenntartásra elegendőek, azonban nem járulnak hozzá a szociális segélyből élő személyek helyzetének javítására, ehhez más típusú program szükséges. Erre vonatkozóan több mintaprojekt ért el eredményt, ezeknek a hatásai azonban nagyon hosszú távon mérhetőek.

Egy másik aspektus, ami konfliktus generálás forrása lehet a településen az a roma kérdés. A magyarok és romák egymás mellett élése a szociális, iskolázottság, kultúra belső különbségeinek köszönhetően konfliktust generál, társadalmi távolság a jövedelmi és vagyoni különbségek miatt egyre inkább előtérbe kerül. Ez az ellentét már az iskolás korú gyerekek szintjén egyre inkább megjelenik, sőt az utóbbi időben a magyar szülők gyerekei átviszik más településre a gyerekeket iskolába.

Műemlékek

Csíkkozmás községben összesen hat műemlék övezet található, ebből négy darab A kategóriás és nyolc darab B kategóriás műemlék az alábbi táblázat szerint:

Sors z.	Kód	Megnevezés	Helység
1	HR-I-s-B-12659	Kohazkert, Csíkkozmási archeológiai terület	Csíkkozmás
2	HR-I-m-B-12659.01	Becz család kúriája	Csíkkozmás
3	HR-I-m-B-12659.02	Asezare	Csíkkozmás
4	HR-II-a-A-12795	Szent Damián és Kozma római katolikus templom kertje	Csíkkozmás
5	HR-II-a-A-12795.01	Szent Damián és Kozma római katolikus templom	Csíkkozmás
6	HR-II-a-A-12795.02	Kőkert	Csíkkozmás
7	HR-II-a-A-12795.03	Volt paróhia épülete, jelenleg hittanterem	Csíkkozmás
8	HR-II-m-B-12796	Szőcs Lajos faháza	Csíkkozmás
9	HR-II-m-B-12855	Úr napja római katolikus templom	Lázárfalva
10	HR-II-m-B-12855	Szent Miklós templom	Lázárfalva
11	HR-III-m-B-13016	1848-1849-es szabadságharc műemléke	Csíkkozmás (Nyerges tető)
12	HR-IV-m-B-13019	Kőkereszt	Csíkkozmás

Forrás: saját szerkesztés, adatok: Regulament local de urbanism aferent PUG, Comuna Cozmeni

Templomok, egyházi intézmények

Csíkkozmásban műemlékvédelem alá tartozik a római katolikus templomok és környezetük mindkét településen, illetve a régi paplak Csíkkozmásban. Lázárfalván műemléképülete a római katolikus templom, amely 75 család adakozásából épült 1883-ban (a korábbi templom 1882-ben tűzvész áldozata lett). Ugyancsak műemléképület az 1742-ben épült görög katolikus templom.

A falvak egyházi élete gazdagnak mondható, a fő vallás a római katolikus. A falu vezetése és az egyház jó kapcsolatot ápol, kölcsönösen segítik egymás tevékenységét. Az egyházéven belül a nagyobb ünnepek mellett a búcsúk, kortárs találkozók, házassági évfordulók stb., rendezvények

tartják egyben a falu közösségét, amelyek találkozási lehetőséget nyújtanak, a lelki gondozás mellett keretet biztosítanak a falu közösségének, illetve az innen elszármazottak is ezeken az eseményeken részt vesznek.

Önkormányzat

Költségvetés

A helyi költségvetés a település egyik legfontosabb dokumentuma, amire nem igazán fektetnek elég hangsúlyt a fejlesztési szakemberek. A település jelenlegi helyzetét, fejlesztési irányait, beruházási koncepció ebből a dokumentumból olvasható ki a leginkább.

Az önkormányzatok bevételeinek forrása a jövedelemadóból származó bevételek helyben maradt hányada és az önkormányzatok helyi forrásokból származó jövedelmei együtt teszik ki az önkormányzatok saját jövedelmét. Az áfából, a jövedelemadó visszaosztásból, a támogatásokból és egyéb forrásokból származó jövedelmeket az alábbi táblázat tartalmazza. Az európai uniós források 2011-től vannak külön tételként közölve, külön a 2007-2013 illetve a 2014-2020 külön színnel jelöltük. Az egy főre eső jövedelmeket a 2011-es népszámlálási adatok alapján számoltuk ki.

Bevételi oldal (ezer lej)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Összjövedelem	2.478	2.403	2.802	3.731	6.711	11.169	5.353	6.711	3.002	3.274
Saját jövedelem aránya (%)	18,0 %	20,7 %	18,7 %	16,1 %	7,8 %	4,8 %	11,2 %	14,2 %	23,9 %	31,7 %
Visszaosztott jövedelem aránya (%)	82,0 %	79,3 %	81,3 %	64,4 %	56,0 %	44,1 %	71,4 %	69,6 %	69,4 %	61,9 %
Európai uniós források	0	16	0	725	2.430	5.711	928	1.087	201	208
Európai uniós források aránya (%)	-	0,67 %	-	19,43 %	36,21 %	51,13 %	17,34 %	16,20 %	6,70 %	6,35 %
Egy főre jutó összjövedelem	1.172	1.136	1.325	1.764	3.173	5.281	2.531	3.173	1.420	1.548
Egy főre jutó saját jövedelem	211	235	248	284	248	254	284	451	340	491
Kiadási oldal	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Összkiadás (ezer lej)	2.468	2.241	2.965	3.304	4.566	12.451	5.183	6.013	3.779	3.438
Személyi kiadás	1.153	910	972	1.129	1.368	1.554	1.752	2.642	1.476	1.846
Személyzeti kiadás aránya (%)	47 %	41 %	33 %	34 %	30 %	12 %	34 %	44 %	39 %	54 %
Javak és szolgáltatások	456	585	659	821	729	937	975	684	969	643
Javak és szolgáltatások aránya (%)	18 %	26 %	22 %	25 %	16 %	8 %	19 %	11 %	26 %	19 %
Transzferek										68
Szociális segélyek	395	158	141	107	104	84	174	219	207	195

Szociális segélyek aránya (%)	16%	7%	5%	3%	2%	1%	3%	4%	5%	6%
Uniós projektek (2007-2013, 2014-2020)	0	0	924	458	689	9.309	1.096	1.567	160	393
Uniós projektek (%)			31%	14%	15%	75%	21%	26%	4%	11%
Tőkeköltség	391					1.120	1.125	857	885	304
Tőkeköltség aránya (%)	16%					9%	22%	14%	23%	9%

Forrás: saját szerkesztés, adatok: dpfbl.mdrap.ro

Csíkkozmás község költségvetésének bevételi oldalát vizsgálva kivehető, hogy azokban az években kiemelkedő, amikor jelentősebb Európai Uniós forrásokat sikerült lehívni (2013-2017 között). Ebben az időszakban valósult meg több infrastrukturális nagyberuházás (községi utak, szennyvízvezetés, közösségi ház stb.) Az Európai Uniós forrásbevonás szinte teljes egészében az AFIR (Vidéki Beruházások Finanszírozási Ügynökségén) keresztül történt, más típusú forrás nem volt lehíva. A következő tíz évben érdemes odafigyelni a forrásbevonás diverzifikálására, ugyanis a PNDR vidéki beruházási forrásai egyre csökkennek, viszont párhuzamosan a POR (Regionális Operatív Program, POCU (Humánerőforrás Fejlesztése Operatív Program), POIM (Nagyberuházások Operatív Program) vagy ezek utódprogramjai, amelyek a 2021-2027-es költségvetési periódusban nyílnak. Ugyanakkor léteznek olyan direkt EU-s források, mint az Erasmus +, Live stb. amelyeket szintén érdemes figyelemmel kísérni, valamint a román kormányprogramokat, illetve magyarországi forráslehetőségeket. Ugyanakkor önkormányzati feladat lehet a vállalkozások, civil szervezetek pályázati kiírásainak figyelése, adatbázis készítése potenciális igénylőkről és hírlevél kiküldése a kiírásokkal kapcsolatban. Az önkormányzati szervezeten belül érdemes a forráslehetőségek monitorszálására erőforrást fordítani.

Az önkormányzati mivel a legnagyobb foglalkoztató a községben, így a költségvetésnek is egy jelentős része a személyi jellegű ráfordításokra kerül kifizetésre. Amennyiben a helyi vállalkozói szférát sikerül fejleszteni, hosszú távon érdemes a személyzeti politikát átgondolni önkormányzati szinten és racionalizálni, kompetencia alapú fejlesztési végrehajtani, illetve teljesítményhez kapcsolódó illetmény- és motivációs rendszer kialakítani.

Közigazgatási kommunikáció

A közigazgatási szinten a lakossággal a kapcsolattartás egyre inkább áttevődik az on-line térbe (Csikkozmasi Önkormányzat facebook oldal, Lázárfalva facebook oldal). A szociális hálón történő információáramlás hatékonynak mondható, azonban hosszú távon a polgármesteri hivatal szintjén érdemes a folyamatok digitalizálását elősegíteni, hirdetési platformot és célcsoportok szerinti információáramlást biztosítani (vállalkozások, gazdák, szülők-diákok, rendezvények stb.). Ugyanakkor a fejlesztési szempontokat figyelembe véve a következő periódusban, a vírushelyzet is erre világított rá, meg kell erősíteni a jogszabályokról, pályázatokról, közérdekű információkról szóló információs felületeket, célszerű szegmentálni az érintetteket és célirányosan eljuttatni az információt.

Civil szervezetek

Civil szervezet megnevezése, adatok a 2019-es évre	Alapítás éve	Bevétel	Eredmény	Alkalmazottak száma	Jövedelmezőségi mutató (profit margin)	Tevékenységi terület
András Alapítvány	2000	1.083,715	472,827	2	44%	Turizmus, néphagyományok, néptánc
Csikkozmasiért Egyesület	2003	200,782	129,662	0	65%	Közösségépítés, ifjúság
Lázárfalvi Ifjúsági Egyesület	2005					Közösségépítés, ifjúság
Pro Szent Anna Egyesület	2012	236,838	1,398	0	1%	Természetvédelem,
Bojzás Néptáncsoport Egyesület (2016)	2010	5,800	-14,291	0	-246%	Néphagyományok, néptánc
Túzsón János Fúvószenekar Egyesület (2014)	2012	3,210	3,210	0	100%	Közösségépítés, hangszeroztatás
Vihar Egyesület	2018	5,704	2,622	0	46%	Tűzoltás, katasztrófavédelem, kárrendezés

Vulkán Önkéntes Tűzoltó Egyesület	2019	8,409	-6,158	0	-73%	Tűzoltás, katasztrófavédelem, kárrendezés
Lázárfalvi Szarvasmarha Tartók Egyesülete	2002	80.181	-78,068	0	-97%	Mezőgazdaság

Forrás: saját szerkesztés, adatok: mfinante.ro

Kulturális élet

A község gazdag kulturális élettel rendelkezik. Több civil szervezet működik, ilyen a Bojzás Néptáncsoport, a Csíkkomásért Egyesület, vagy a Csíkkozmási Fúvós zenekar, színjátszó csoport. A Bojzás Néptáncsoport Olaszországban és Kolozsváron is fellépett és a fúvósszenekarral közösen minden jelentősebb községi rendezvényen fellépnek. A színjátszó csoportünnepek alkalmával műsorral örvendeztetik meg a falu lakosságát.

Minden év március 15-én, illetve a nyergestetői csata évfordulója alkalmából megemlékezéseket szerveznek a község elől járói, illetve ehhez kapcsolódó rendezvény sokasága színesíti a helyi kulturális kínálatot. Minden évben három napos helyi Képzőművészeti Alkotótáborban is szép számban vettek részt fiatalok, mely alkalomból, festmények, grafikák rajzok készültek.

A községben a következő infrastruktúra áll rendelkezésre, amit kulturális téren használni lehet: multifunkcionális terem, kultúrotthon, hangszerek, népviseletek, hangosítás.

Kulturális és egyéb közösségi rendezvények:

Az alábbi rendezvények kerülnek megrendezésre minden évben a faluközösségben:

Farsangtemetés

Március 15-i megemlékezés

Gyereknapi megszervezése

Alkotótábor

Szent Anna napi búcsú

Falunapok

Szappany Derbi

Fúvóstalálkozó

Öregek napja

Karácsonyi vásár
Színjátszó előadások

Népi hagyományok ápolása

Egész éves program a községben a néptáncoktatás és a fúvos zenekar működtetése, amely egyesületi formában történik.

Sport élet

A Csíkkozmáért Egyesület keretén belül működik a helyi labdarugó csapat. A csapat a heti edzéseken túl részt vesz a körzeti labdarugó bajnokságban, amelynek jelentősége a testmozgáson túl a falusi fiatal közösség összefogása. A csapat az elmúlt évben (2019-ben) jelentős eszközbeszerzésben részesült az egyesületen keresztül, amelyet a Csík Leader Akciócsoport által meghirdetett M11/6B A civil szervezetek infrastruktúrájának és tevékenységének javítása céljából hirdettek meg. A sporteszközök mellett hangosítás is vásárolt az egyesület, amelyet a Bojzás Néptáncegyüttes, illetve a fúvos zenekar is használ, illetve sportmérkőzések, falunapok, községi hagyományos események alkalmával is igénybe lehet venni.

A sportolási lehetőségeket egy sportpálya biztosítja, ehhez öltöző, raktár, tusolók és sportfelszerelések tartoznak (kapuk, hálók, labdarugó felszerelések).

Fontos továbbá az iskolásoknak szervezett korcsolya és úszás oktatási program, amely szervezett körülmények között zajlik, iskolás autóbusszal szállítják a gyerekeket Csíkszeredába, ahol uszoda és jégpálya található.

Fontos ugyanakkor önkormányzati szinten felkarolni minden olyan amatőr sporttevékenységet, amely a csíkkozmási lakosság aktív mozgására vonatkozik.

STRATÉGIA

IRÁNYELVEK, PRIORITÁSOK

Mezőgazdaság	Mezőgazdaság infrastruktúrális fejlesztése	- mezőgazdasági termelést kiszolgáló úthálózat fejlesztése - öntözőberendezéshez szükséges infrastruktúra kiépítése - drón technológia használata a mezőgazdasági termelés során
	Gazdaszövetkezetek támogatása	- szövetkezeti rendszer elindítása - Európai Unió forrásle hívás szövetkezeten keresztül
	Bio, öko- és organikus illetve réspiaci termékek és termelés ösztönzése	- Réspiaci, bio, öko termékek termelése a kisebb gazdaságok által, ezek akreditálása és ezáltal megfelelő jövedelem biztosítása a kisebb gazdaságoknak
	Szervezett terményértékesítés és ezt kiszolgáló agrármarketing	- Célszerű lenne a községben található termékek összeírása, leltározása, ezeket fogyasztói kosárba gyűjtése és ilyen formában értékesítése a környező városi lakosságnak rövid ellátási láncban
	A mezőgazdaságból élők információval való ellátása a forrásbevonás érdekében, illetve szakmai továbbképzése	- Információáramlás segítése a lehetőségekről (forrasszerzés, adminisztráció) illetve szaktanácsadás a gazdáknak
Turizmus	Turisztikai infrastruktúra fejlesztése	- Nyírfürdő és Sószeikfürdő fejlesztése - Kerékpárutak kialakítása a községben, illetve kistérségi szinten - Szent Anna tó körüli kiegészítő szolgáltatások infrastruktúrális hátterének biztosítása - Kilátók építése

	Turisztikai szolgáltatások fejlesztése, helyi termékek népszerűsítése	- Tusnádfürdő közelsége miatt meg kell találni azokat a kiegészítő szolgáltatásokat (szekerezés, gasztróturák, vadles stb.) amelyekből jövedelmet tud generálni Csíkközmás lakossága - Aktív turizmus mint élmény promoválása
	Helyi értékek beépítése a turisztikai ajánlatokba	- Nyírfürdő és Sószezfürdő beépítése a turisztikai ajánlatba, illetve az emlékezet turizmus beemelése a turisztikai kínálatba
	Faluképvédelem	- A turizmusra csak úgy lehet építeni, ha a falu megőrzi jellegzetes épületeit, vigyáz a faluképre és harmóniát alakít ki a természeti környezet és az épített
Vállalkozások fejlesztése	Meglévő vállalkozások fejlesztése, alkalmazottak számának növelése	
	Üzleti környezetet támogató infrastruktúra fejlesztése az új vállalkozások elindításának érdekében	
	Ipari infrastruktúra kialakítása új beruházások megvalósítása érdekében	
	Vállalkozások digitalizációja	
Település infrastruktúrájának fejlesztése	Alapinfrastruktúra fejlesztése	- Járdák, úthálózat, kerülő út építése - Napelemes rendszerek telepítése olyan helyen, ahol a konvencionális áramellátás nem megoldott

	Középületek felújítása és korszerűsítése energetikai és esztétikai szempontokat figyelembe véve, valamint alternatív energiaforrások hasznosítása	- Energiatermelési potenciál magas, főleg a biomassza tekintetében, ennek a kihasználtsága alacsony szintű
Közigazdaság fejlesztése	Digitalizáció	
	Human erőforrás fejlesztése	
Közösségfejlesztés	Civil élet fejlesztése	
Szociális	Hátrányos helyzetű csoportok felzárkóztatása	
	Caritas hálózat támogatása	Jelenleg 252 személy részesül szociális és egészségügyi ellátásban, ezt a továbbiakban is fennt kívanjuk tartani
Oktatási infrastruktúra fejlesztése	Szabadidős infrastruktúra fejlesztése	Jelenleg 22 diák vesz részt a helyi iskola oktatásában. Ezen kívül 21 fiatalra tehető azok száma, akik NEET kategóriába tartoznak
	Digitalizáció fejlesztése az oktatásban	
	Dr. Boga Alajos iskola épületének hőszigetelése és korszerűsítése	

A javasolt intézkedéscsomag gyakorlatba ültetése a specifikus fejlesztéseken keresztül valósítható meg. Ezeknek a fejlesztési terveknek a kezdeményezője a Csíkközmási Polgármesteri Hivatal, majd ezt követően a helyi gazdasági, civil szereplők bekapcsolódnak a fejlesztésekbe és az eltérő irányokba elősegíti.

A javasolt intézkedéscsomagok a projektportfólió segítségével konkrét finanszírozási forrásokat rendeltünk, így ennek köszönhetően meg is valósítható. A javasolt intézkedések összhangban vannak a megye, a Központi Fejlesztési Régió stratégiájával, valamint négy forrásbevonás biztosításával: romániai országos programok, magyarországi határon túli programok, illetve az Európai Unió két programja a NextGenerationEU Európai helyreállítási terv, valamint a 2021-2027 periódusra tervezett fejlesztési tervekkel összhangban.

Projekt portfólió

Terület	Prioritás megnevezése	Projektek megnevezése	Forrás	Projekt értéke euróban, Áfa nélkül	Pontozás (* - *****)
Mezőgazdaság	Mezőgazdaság infrastruktúrájának fejlesztése	- Mezőgazdasági termelést kiszolgáló úthálózat fejlesztése - Öntözőberendezéshez szükséges infrastruktúra kiépítése, illetve árvízvédelmi munkálatokkal összekötött beruházások - drón technológia használata a mezőgazdasági termelés során	- PNDR, PNDL - PNRR - PNDR - AFIR - AFIR	2.000.000	*****
	Gazdaszövetkezetek támogatása	- szövetkezeti rendszer elindítása - Európai Unió forráslehetőségei szövetkezeten keresztül	- PNDR - AFIR - Csík Leader	1.000.000	***
	Bio, öko- és organikus illetve résziaci termékek és ezen termékek termelésének ösztönzése	- Résziaci, bio, öko termékek termelése a kisebb gazdaságok által, ezek akreditálása és ezáltal megfelelő jövedelem biztosítása a kisebb gazdaságoknak	- PNDR - AFIR	250.000	***

	Szervezett terményérték esítés és ezt kiszolgáló agrármarketing	- Célszerű lenne a községben található termékek összeírása, leltározása, ezeket fogyasztói kosárba gyűjtése és ilyen értékesítése a környező városi lakosságnak rövid ellátási láncban	- PNDR - AFIR	100.000	****
	A mezőgazdaságból élők információval való ellátása a forrásbevonás érdekében, illetve az érintettek szakmai továbbképzése	- Információáramlás segítése a lehetőségekről (forrásszerzés, adminisztráció) illetve szaktanácsadás a gazdáknak	- Önkormányzati feladat, szakcégek, civil szervezetek (Székelyföldi Gazdaszervezetek Egyesülete)	30.000	****
Turizmus	Turisztikai infrastruktúra fejlesztése	- Nyírfürdő és Sószeikfürdő fejlesztése - Kerékpárutak kialakítása a községben, illetve kistérségi szinten - Szent Anna tó körüli kiegészítő szolgáltatások infrastrukturális hátterének biztosítása - Kilátók építése	- PNDR - AFIR esetleg POR - MFÜ - Magyar Kormány	2.000.000	*****

	Turisztikai szolgáltatások fejlesztése, helyi termékek népszerűsítése	- Tusnádfürdő közelsége miatt meg kell találni azokat a kiegészítő szolgáltatásokat (szekerezés, gasztróturák, vadles stb.) amelyekből jövedelmet tud generálni Csíkközmás lakossága - Aktív turizmus mint élmény promoválása	- AFIR, POR	200.000	****
	Helyi értékek beépítése a turisztikai ajánlatokba	- Nyírfürdő és Sószeőkfürdő beépítése a turisztikai ajánlatba, illetve az emlékezet turizmus beemelése a turisztikai kínálatba	- Önkormányzati feladat, Megyei Tanács	100.000	****
	Faluképvédelem	- A turizmusra csak úgy lehet építeni, ha a falu megőrzi jellegzetes épületeit, vigyáz a faluképre és harmóniát alakít ki a természeti környezet és az épített	- Önkormányzati feladat	20.000	*****
Vállalkozások fejlesztése	Meglévő vállalkozások fejlesztése, alkalmazottak számának növelése	A vállalkozások fejlesztése nagyon fontos olyan szempontból, hogy az alkalmazottak száma a község területén nagyon alacsony	- PNDR - AFIR POR	800.000	***

	Üzleti környezetet támogató infrastruktúra fejlesztése az új vállalkozások elindításának érdekében	Ipari park fejlesztése	- PNRR, POR	1.000.000	***
	Ipari infrastruktúra kialakítása új beruházások megvalósítása érdekében	A vállalkozások számának növekedésével egyrészt helyi bevétel származik a vállalkozások adózásából, másrészt a foglalkoztatás szintjének növelése elsődleges szempont	- Önkormányzati feladat	200.000	***
	Vállalkozások digitalizációja	A vállalkozások digitalizálása hatékonyságot és termelékenységet növekedést eredményez	- PNRR, 2021-2027	400.000	***
Település infrastruktúrájának fejlesztése	Alapinfrastruktúra fejlesztése	Tehertemesítés Nyergesaló, a nagytermelők Lázárfalván	PNDR 4.3	400.000	*****
	Alapinfrastruktúra fejlesztése	- Járdák építése a 113B megyei út mentén - Járdák építése az E 578 nemzeti út mentén - Napelemez rendszerek telepítése olyan helységekből, ahol a konvencionális áramellátás nem megoldott	- Megyei Tanács - PNDL	-580.000 - 2.159.578	*****

Középületek felújítása és korszerűsítése energetikai és esztétikai szempontokat figyelembe véve, valamint alternatív energiaforrások hasznosítása	- Energiatermelési potenciál magas, főleg a biomassza tekintetében, vagy napelemes rendszerek és ezek használatának promoválása	- POIM 2021-2027	20.000.000	****
Gázhálózat kiépítése Lázárfalván	A gázhálózat bővítése a magánszemélyeknek biztonságot jelent, illetve a vállalkozásoknak fejlődési lehetőséget	- POIM 2021-2027	2.520.000	****
Főtér rendezés	Főutca programot	AFIR	200.000	****
Egészségügy	Orvosi rendelő és orvosi lakás építése Csíkközmáson	PNRR	400.000	*****
Egészségügy	Lázárfalvi csaladorvos rendelő felújítása és korszerűsítése	PNRR	200.000	*****
Rendvédelem	Tűzoltó garázs építése Lázárfalván		200.000	****

	Kerékpárutak építése	A kerékpárutak fejlesztése egyrészt turisztikai fejlesztéshez járul hozzá, másrészt pedig a község illetve a községek közötti mobilizációt segíti főleg az ifjúság körében	- Metropolis övezet részeként	400.000	***
Közigazdaság fejlesztése	Digitalizáció - Önkormányzati cloud rendszer fejlesztése	A digitalizálással hatékonyság növelést és átláthatóságot, idő megtakarítást eredményez	- PNRR, POCA 2021-2027	200.000	****
	Human erőforrás fejlesztése	Közbeszerzés, adminisztráció, szervezetfejlesztési képzések	- POCU 2021-2027	30.000	****
Közösségfejlesztés	Civil élet fejlesztése	Meglévő civil szervezeteink fejlesztése	- PNRR, 2021-2027, Csik Leader	80.000	****
Szociális	Hátrányos helyzetű csoportok felzárkóztatása	Csíkkozmás az alcsíki térségben a hátrányos helyzetű csoportok tekintetében az egyik legrosszabb helyzetben van, a szociális problémák megoldása közép és hosszú távon elengedhetetlen	- POAD 2021-2027	500.000	*****
	Caritas hálózat támogatása	Jelenleg 252 személy részesül szociális és egészségügyi ellátásban, ezt a továbbiakban is fent kívánjuk tartani	Önkormányzati feladat	300.000	**

Oktatási infrastruktúra fejlesztése	Szabadidős infrastruktúra fejlesztése	Jelenleg 22 diák vesz részt a helyi iskola oktatásában. Ezen kívül 21 fiatalra tehető azok száma, akik NEET kategóriába tartoznak	- PNRR	200.000	****
	Digitalizáció fejlesztése az oktatásban	A járványhelyzet az oktatásban alkalmazott digitalizálás fontosságára rámutatott, ezek fejlesztésére és az oktatás korszerűsítését kell fejleszteni	- PNRR, 2021-2027	200.000	****
	Dr. Boga Alajos iskola épületének hőszigetelése és korszerűsítése, kibővítése	- villanyhálózat felújítása, nyílászárók cseréje, hőszigetelés, tetőcsere, fotovoltaiikus elemek beszerzése, energia ellátás biztosítása	- AFM, PNRR, 2021-2027	2.600.000	*****
	After school	- működési támogatás		210.000	*****
	Tornaterem építése Lázárfalván	Az iskola jelenleg nem rendelkezik tornateremmel, amelyet az ifjúság is tud használni	- AFM, PNRR, 2021-2027	2.000.000	*****
		ÖSSZESEN		41.479.578	